

Sprawozdanie roczne z realizacji Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad (PSRB) w 2016 roku

Wprowadzenie

Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad (dalej: *PSRB* lub *Program*), w świetle art. 15 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 383 ze zm.) stanowi dokument o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, opracowany w celu efektywnej realizacji *Strategii Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020* (dalej: *Strategia* lub *SRWP 2020*). *PSRB* uszczegóławia zapisy *Strategii* w zakresie zapewniającym jak najlepsze wykorzystanie zasobów endogenicznych zlokalizowanych w granicach jednostek samorządu terytorialnego objętych *Programem* i tworzy warunki do aktywizacji społecznej i gospodarczej w zdiagnozowanych obszarach problemowych z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań rozwojowych tej części regionu. Poprzez zapewnienie spójności *PSRB* z krajową i regionalną polityką oraz systemem programowanego rozwoju, w procesie jego realizacji mogą być wykorzystane instrumenty finansowe przewidziane m.in. w Krajowych Programach Operacyjnych, *Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* (dalej: *RPO WP 2014-2020*), w *Kontrakcie Terytorialnym*, a także środki publiczne z innych źródeł np. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dalej: *WFOŚiGW*) oraz środki prywatne. Celem głównym *PSRB*, który uszczegóławia ogólną wizję rozwoju Bieszczad, jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza (dalej: *ZBGP*) poprzez poprawę dostępu do miejsc pracy i usług przy efektywnym wykorzystaniu zasobów endogenicznych i wzmocnieniu funkcjonalnych powiązań zewnętrznych. Zakłada się, że cel główny *Programu* zostanie osiągnięty poprzez realizację projektów zgodnych z kierunkami wskazanymi przez zdefiniowane priorytety i działania strategiczne.

Podjęcie działań służących rozwojowi Bieszczadów wynikało ze wspólnej inicjatywy Zarządu Województwa Podkarpackiego oraz Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza zrzeszającego: Gminę Lutowiska, Gminę Czarna, Gminę Solina, Gminę Baligród, Gminę Cisna, Gminę Komańcza, Miasto i Gminę Ustrzyki Dolne, Gminę Olszanica, Miasto i Gminę Zagórz, Miasto i Gminę Lesko, Gminę Bircza oraz Gminę Tyrawa Wołoska. W dniu 12 czerwca 2012 r. uchwałą Nr 146/3355/12 Zarząd Województwa Podkarpackiego powołał Zespół ds. Programu promocji i rozwoju Bieszczadów, a w dniu 19 lutego 2013 r. na podstawie uchwały Nr 211/4970/13 przystąpiono do przygotowania *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.

Prace nad *Programem* rozpoczęły się w kwietniu 2013 r. i przebiegały z aktywnym udziałem wszystkich jednostek samorządu terytorialnego (dalej: JST), które przygotowały niezbędne materiały pomocnicze i uczestniczyły w spotkaniach roboczych z ekspertem przygotowującym *Program*. Całość prac koordynował Departament Strategii i Planowania Przestrzennego, a następnie po reorganizacji struktury Urzędu, Departament Rozwoju Regionalnego. W pracach uczestniczyli również, w obszarze swoich kompetencji, przedstawiciele innych departamentów Urzędu Marszałkowskiego. Po przeprowadzeniu spotkań konsultacyjnych z przedstawicielami samorządów, w dniu 16 września 2013 roku projekt *PSRB* został przyjęty przez Komisję złożoną z przedstawicieli Urzędu Marszałkowskiego oraz Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza.

Działając zgodnie z przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r., poz. 353 ze zm.), po uzyskaniu opinii Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska i Podkarpackiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, zlecono Podkarpackiemu Biuru Planowania Przestrzennego w Rzeszowie sporządzenie prognozy oddziaływania projektu *Programu* na środowisko. Początkiem 2014 roku Zarząd Województwa Podkarpackiego przyjął projekt *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wraz z *Prognozą oddziaływania na środowisko*, po czym poddane zostały one procesowi konsultacji społecznych. Po ich zakończeniu Zarząd uchwałą Nr 370/8847/14 z dnia 14 lipca 2014 roku w sprawie rozpatrzenia uwag i wniosków zgłoszonych do projektu *PSRB* wraz z *Prognozą oddziaływania na środowisko* odniósł się do zgłoszonych propozycji zmian, a następnie po przeprowadzeniu konkursu ofert, zlecił poddanie projektu

Programu ewaluacji ex ante. Po jej zakończeniu i wprowadzeniu zmian zgłoszonych przez ewaluatora, Zarząd Województwa Podkarpackiego uchwałą Nr 41/890/15 z dnia 7 kwietnia 2015 roku przyjął *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko*. Z kolei po realizacji obowiązków wynikających z ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, a także niezbędnych zmianach w *Programie* wywołanych przez dokumenty uszczegóławiające *RPO WP 2014-2020*, uchwałą Nr 201/4060/16 z dnia 2 sierpnia 2016 r. Zarząd przyjął tekst jednolity *Programu*, co zapewniło warunki do jego wdrożenia.

Podkreślić należy, że *Program Strategicznego Rozwoju Bieszczad* wykazuje zbieżność programową i terytorialną z *Programem Strategicznym „Błękitny San”* (dalej: *PSBS*). Spośród 12 gmin objętych *PSRB*, 10 gmin stanowi interesariuszy *PSBS* (wyjątek: Gmina Bircza i Gmina Tyrawa Wołoska). Celem obu ww. *Programów* jest wzrost poziomu i warunków życia mieszkańców oraz efektywne wykorzystanie endogenicznych zasobów na terenach objętych zakresami *Programów*, a zaplanowane interwencje koncentrują się na 4 obszarach: turystyka, przedsiębiorczość, kapitał ludzki oraz środowisko. Oznacza to, że realizowane projekty w obu *Programach* będą się wzajemnie przenikać i uzupełniać tworząc efekt synergii.

Kluczową rolę w realizacji *PSRB* posiada Zarząd Województwa Podkarpackiego, który nim zarządza i sprawuje nadzór nad jego realizacją, a także władze gmin wchodzących w skład ZBGP, które podejmują przedsięwzięcia służące realizacji *Programu*. Na podmiotach tych, jako instytucjach inicjujących opracowanie *Programu*, spoczywa obowiązek kreacji, inspiracji i motywacji wszystkich interesariuszy, których aktywność zapewnia prawidłowe wykonanie założeń *Programu* i osiągnięcie jego celów. Skuteczność tych działań jest warunkowana przepisami prawa, możliwościami finansowymi oraz autonomicznością decyzji interesariuszy dotyczących ich zaangażowania w realizację *Programu*.

W celu usprawnienia realizacji *Programu*, Zarząd Województwa Podkarpackiego podejmował szereg działań mających zapewnić dodatkowe ułatwienia i zachęty dla beneficjentów *PSRB*. Działania województwa to m.in. identyfikacja zadań do *Kontraktu Terytorialnego*, zabiegi o zmianę kryteriów oceny wniosków w programach krajowych i *RPO WP 2014-2020*, współpraca z WFOŚiGW

na rzecz wypracowania finansowych instrumentów realizacji *Programu*, powołanie Rady Programowej oraz działania wynikające z zakresu zadań samorządu województwa, które w ramach środków budżetowych skierowane zostały na ten obszar.

System wdrażania *Programu* zakładał utworzenie Rady Programowej jako organu o charakterze opiniodawczo-doradczym dla Zarządu Województwa. Procedurę wyłonienia jej członków rozpoczęto w II połowie 2015 roku. Intencją podejmowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego (dalej: UMWP) w tym celu działań było dotarcie do kluczowych interesariuszy *Programu*. Ostatecznie Rada Programowa *PSRB* została powołana przez Zarząd Województwa Podkarpackiego Uchwałą Nr 234/4696/16 w dniu 8 listopada 2016 r., a w dniu 9 grudnia 2016 roku miało miejsce jej pierwsze posiedzenie.

Głównym zadaniem Rady Programowej jest opiniowanie sprawozdań z realizacji *PSRB* oraz zgłaszanych propozycji zmian treści *Programu*, a także przedkładanie Zarządowi Województwa własnych projektów zmian. Rada Programowa pełni również funkcję podmiotu systemu monitorowania *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.

W ramach negocjacji zapisów *Kontraktu Terytorialnego*, czyli ramowej umowy pomiędzy rządem a samorządem województwa podkarpackiego zwrócono szczególną uwagę na konieczność poprawy stanu środowiska naturalnego poprzez m.in. poprawę (uszczelnienie) gospodarki wodno-ściekowej w zlewni rzeki San, a także potrzebę wzmocnienia funkcji turystycznych i rozwoju przedsiębiorczości na terenie Bieszczadów. W konsekwencji prowadzonych negocjacji, ostatecznie na listę przedsięwzięć warunkowych wpisano dwa zadania pn. „*Kompleksowa regulacja gospodarki wodno-ściekowej miast i gmin na terenie województwa podkarpackiego*” oraz „*Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych*”¹. W przyjętej przez Radę Ministrów Rzeczypospolitej

¹ W dniu 7 sierpnia 2015 r. został podpisany Aneks nr 1 do *Kontraktu Terytorialnego* dla Województwa Podkarpackiego, który określił wysokość, sposób i warunki dofinansowania *RPO WP 2014 – 2020*. W dniu 29 maja 2017 r. Aneksem nr 2 do *Kontraktu Terytorialnego* zostały wprowadzone dwa nowe przedsięwzięcia: „Wsparcie obszaru kultury w województwie podkarpackim poprzez realizację projektów infrastrukturalnych kluczowych dla rozwoju regionu i państwa, służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego” (projekty uzgodnione w ramach tego przedsięwzięcia otrzymają dodatkowe punkty w ramach konkursu w *POIiŚ*) oraz „Rozwój klastrów energii w województwie podkarpackim poprzez realizację projektów służących rozwojowi energetyki na poziomie lokalnym (wdrażanie w trakcie opracowania przez Ministerstwo Energii). Dodatkowo Aneks w prowadził zmiany porządkujące w *Kontrakcie*, w tym między innymi zmianę nazwy przedsięwzięcia:

Polskiej w dniu 14 lutego 2017 r. *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* (dalej: *SOR*) dostrzeżona została potrzeba uzupełnienia i dopracowania formuły *Kontraktu Terytorialnego*, a w chwili obecnej pracuje się nad jego uszczegółowieniem. Jednym z wprowadzonych w *SOR* projektów kluczowych jest *Budowa Domu Polskich Turystycznych Marek Terytorialnych wraz z systemem koordynacji polityki turystycznej*. Projekt ten przewiduje stworzenie systemowych i kompleksowych rozwiązań prawnych, organizacyjnych, finansowych i narzędziowych w zakresie integracji, koordynacji, komercjalizacji i internacjonalizacji polskich, markowych produktów turystycznych opartych na potencjale kulturowym i przyrodniczym kraju. Jest on ważny dla gmin uczestniczących w *PSRB* ponieważ traktuje wykorzystanie turystycznego potencjału obszarów wiejskich, jako szansę na pełne włączenie tych obszarów w procesy rozwojowe zachodzące w kraju, a zakładane efekty działań będą miały wpływ na rozwój sektora gospodarki turystycznej w Polsce.

W wybranych procedurach konkursowych związanych z realizacją *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* przewidziane zostały preferencje punktowe dla projektów zgłaszanych przez podmioty z terenu JST, którym dedykowano *Program*. Preferencje punktowe w *RPO WP 2014-2020* dotyczą działań:

- 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług* – 5 punktów;
- 4.1 *Zapobieganie i zwalczanie zagrożeń* – 5 punktów;
- 4.2 *Gospodarka odpadami* – 5 punktów;
- 4.3.1 *Gospodarka ściekowa* – 5 punktów;
- 4.3.2 *Zaopatrzenie w wodę* – 5 punktów;
- 4.4 *Kultura* – 5 punktów;
- 4.5 *Różnorodność biologiczna* (dla 4 typu projektu - Opracowywanie:
 - a) planów ochrony dla rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych oraz dokumentów waloryzujących obszary chronionego krajobrazu,
 - b) inwentaryzacji przyrodniczych, na potrzeby dokumentów wymienionych w lit a), inwentaryzacji nieleśnych siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura

„Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społeczności powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych” na „Budowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych”.

2000 położonych w granicach parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu,

c) audytu krajobrazowego dla województwa podkarpackiego) – 5 punktów,

- 6.1 *Rozwój potencjału endogenicznego regionu* (typ projektu nr 2 - Roboty budowlane i/lub wyposażenie dotyczące infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w oparciu o istniejące zasoby przyrodnicze, przestrzenne i kulturowe, poza wskazanymi gminami uzdrowiskowymi na terenach, dla których sporządzono operat uzdrowiskowy lub które posiadają status obszaru ochrony uzdrowiskowej. W ramach 2 typu projektu możliwe są inwestycje w zakresie urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego) – 15 punktów.

W 2016 roku ogłoszono cztery konkursy z *RPO WP 2014-2020* przewidujące dodatkowe preferencje dla beneficjentów *PSRB*: w ramach działania 2.1 (konkurs rozstrzygnięty), działania 4.1 (konkurs rozstrzygnięty), poddziałania 4.3.1 (konkurs rozstrzygnięty), a także działania 4.4 (rozstrzygnięcie planowane jest na czerwiec 2017 r.). Pierwszy konkurs w perspektywie 2014-2020 dotyczący Działania 4.5 *Różnorodność biologiczna*, w którym będzie można dofinansować 4 typ projektu planowany jest na IV kwartał 2017 roku. Natomiast pierwszy nabór wniosków na 2 typ projektu w ramach Działania 6.1 *Rozwój potencjału endogenicznego regionu* odbędzie się w II kwartale 2017 roku.

W wyniku przeprowadzonego w 2015 r. konkursu w ramach działania 2.1 *RPO WP 2014-2020*, do dofinansowania został rekomendowany projekt pn. *Zintegrowany system świadczenia e-usług publicznych wraz z usługami wewnątrz administracyjnymi w partnerstwie gmin Sanok, Solina, Besko*. Całkowity koszt projektu to kwota 1 476 984 zł, a dotacja z EFRR wynosi 1 250 417,99 zł. Umowa na realizację ww. projektu została podpisana 26 września 2016 roku.

W ramach konkursu przeprowadzonego w 2016 w działaniu 2.1 *RPO WP 2014-2020* do dofinansowania wybrano dwa projekty zgłoszone przez województwo podkarpackie. Projekty te będą realizowane na terenie województwa, w tym również na obszarze gmin *PSRB*. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 1. Lista projektów wybranych do dofinansowania przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w ramach osi priorytetowej II *Cyfrowe Podkarpackie*, działania 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług RPO WP na lata 2014 – 2020* w konkursie ogłoszonym w maju 2016 roku.

Lp.	Tytuł projektu	Miejsce realizacji - gmina*	Wartość ogółem (w zł)	Dofinansowanie UE (w zł)	Nazwa beneficjenta (wiodącego)
1	Podkarpackie e-biblioteki pedagogiczne	<u>Ustrzyki Dolne</u>	3 470 437,33	2 905 246,69	Województwo Podkarpackie
2	Podkarpacki System Informacji Przestrzennej (PSIP)	<u>Czarna,</u> <u>Lutowiska,</u> <u>Ustrzyki Dolne.</u>	177 768 020,60	151 084 821,85	Województwo Podkarpackie

*W przypadku, kiedy projekt wykracza swoim zasięgiem poza obszar oddziaływania *Programu*, podmioty uczestniczące w *PSRB* zostały podkreślone.

Źródło: Lista projektów wybranych do dofinansowania przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w konkursie nr RPPK.02.01.00-IZ.00-18-002/16 w ramach osi priorytetowej II. *Cyfrowe Podkarpackie*, działania 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014 – 2020* opublikowana na stronie www.rpo.podkarpackie.pl w dniu 5 stycznia 2017 r.

W ramach ogłoszonego w 2016 roku konkursu z działania 4.1 *RPO WP 2014-2020* na liście projektów rekomendowanych do dofinansowania nie wskazano podmiotów objętych zasięgiem *PSRB*.

Na liście projektów wybranych do dofinansowania w ramach poddziałania 4.3.1 *RPO WP 2014-2020* z dnia 23 lutego 2017 roku znalazły się projekty dwóch gmin objętych *PSRB*. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawiono w tabeli nr 2.

Tabela nr 2. Wykaz projektów wybranych do dofinansowania w ramach Poddziałania 4.3.1 *RPO WP 2014-2020*.

Nazwa gminy	Nazwa projektu	Wartość projektu	Wartość dotacji
Bircza	<i>Rozbudowa, przebudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków sanitarnych oraz przepompowni sieciowych kanalizacji sanitarnej w miejscowości Bircza</i>	6 536 580,02 zł	4 297 162,28 zł
Solina	<i>Rozwój gospodarki ściekowej w Gminie Solina – rozbudowa oczyszczalni ścieków oraz budowa kanalizacji ściekowej w aglomeracji Solina</i>	11 688 838,74 zł	7 227 419,37 zł

Źródło: Lista projektów wybranych do dofinansowania w ramach naboru nr RPPK.04.03.01.IZ.00-18-001/16 w osi IV *Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa*

kulturowego, działaniu 4.3 *Gospodarka wodno-ściekowa*, poddziałaniu 4.3.1 *Gospodarka ściekowa*, opublikowana na stronie www.rpo.podkarpackie.pl w dniu 23.02.2017 r.

Rozstrzygnięcie ogłoszonego w 2016 roku konkursu dotyczącego działania 4.4 *RPO WP 2014-2020* planowane jest na czerwiec 2017 r. Na opublikowanej w dniu 24 marca 2017 r. liście wniosków o dofinansowanie projektów, które uzyskały pozytywną ocenę formalną i zostały zakwalifikowane do oceny merytorycznej znajduje się pięć projektów planowanych do realizacji na terenie oddziaływania *Programu*. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawiono w tabeli nr 3.

Tabela nr 3. Wykaz projektów znajdujących się na liście wniosków o dofinansowanie projektów w ramach działania 4.4 *RPO WP 2014-2020*, które uzyskały pozytywną ocenę formalną i zostały zakwalifikowane do oceny merytorycznej.

Nazwa podmiotu	Tytuł projektu
Gmina Lesko	<i>Przebudowa Bieszczadzkiego Domu Kultury w Lesku oraz wykonanie prac konserwatorskich przy budynku synagogi w Lesku</i>
Gmina Solina	<i>Przebudowa i rozbudowa istniejącego budynku usługowego w miejscowości Myczków wraz z dostosowaniem części pomieszczeń do funkcji Regionalnego Centrum Kultury</i>
Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Uhercach Mineralnych	<i>Bieszczadzkie Zabytkowe Perły – zachowanie i promocja dziedzictwa kulturowego</i>
Powiatowa i Miejska Biblioteka Publiczna im. prof. E. Waniewicza w Ustrzykach Dolnych	<i>Przebudowa i rozbudowa istniejącego budynku Powiatowej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Ustrzykach Dolnych</i>
Ustrzycki Dom Kultury	Kompleksowa modernizacja, odnowa i ochrona budynku Ustrzyckiego Domu Kultury w Ustrzykach Dolnych wraz z digitalizacją/udostępnieniem zasobów informacyjnych

Źródło: Lista wniosków o dofinansowanie projektów, które uzyskały pozytywną ocenę formalną i zostały zakwalifikowane do oceny merytorycznej w ramach konkursu ogólnego - nr RPPK.04.04.00-IZ-00-18-001/16, Oś priorytetowa IV *Ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego*, działanie 4.4 *Kultura*, opublikowana na stronie www.rpo.podkarpackie.pl w dniu 24.03.2017 r.

W dniu 20 maja 2015 roku została zawarta umowa pomiędzy Zarządem Województwa Podkarpackiego a Wojewódzkim Funduszem Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie na mocy której WFOŚiGW zobowiązał się m.in. do działań informacyjnych i pomocy merytorycznej JST w przygotowaniu aplikacji

służących wsparciu realizacji *Programu* oraz przygotowania fiszki projektowej do *Kontraktu Terytorialnego*. WFOŚiGW zadeklarował także wsparcie finansowe (w formach zwrotnych i niezwrotnych) wybranych przedsięwzięć służących poprawie stanu gospodarki wodno-ściekowej nad rzeką San. W ramach środków WFOŚiGW przewidziano możliwość uzyskania niskooprocentowanej pożyczki na przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska zlewni rzeki San oraz Bieszczadów, polegające na wyposażeniu terenów gmin objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad* lub *Programem Strategicznym „Błękitny San”* w infrastrukturę rozwiązującą w sposób systemowy zaopatrzenie w wodę pitną oraz odprowadzanie i oczyszczanie ścieków komunalnych, a także dotacje na ochronę wód zbiornika Solina przed zanieczyszczeniami oraz na dofinansowanie zadań polegających na wyposażeniu terenów położonych w zlewni Zbiornika we właściwą infrastrukturę systemowo rozwiązującą problem odprowadzania i oczyszczania ścieków komunalnych.

Z informacji przekazanych przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie wynika, że w 2016 roku Gmina Solina skorzystała z preferencyjnie oprocentowanych pożyczek w wysokości 1,5% na inwestycje z zakresu gospodarki wodno-ściekowej w ramach następujących projektów:

- *Przebudowa stacji uzdatniania wody w miejscowości Solina, wykonanie wodociągu od Z1 do SUW oraz przebudowa wodociągu Z5 – SUW, wartość pożyczki - 357 200 zł;*
- *Budowa odcinka sieci kanalizacji sanitarnej w Polańczyku – Zacisze, wartość pożyczki - 133 300 zł;*
- *Rozbudowa istniejącej oczyszczalni ścieków bytowych w miejscowości Solina do przepustowości Qśr.d. = 920 m³/d, wartość pożyczki - 2 779 800 zł.*

Ponadto Gmina Solina w 2016 roku skorzystała z dotacji oferowanych przez WFOŚiGW uzyskując dofinansowanie na następujące projekty:

- *Budowa odcinka sieci kanalizacji sanitarnej w Polańczyku – Zacisze, wartość dotacji - 100 000 zł;*
- *Rozbudowa istniejącej oczyszczalni ścieków bytowych w miejscowości Solina do przepustowości Qśr.d. = 920 m³/d, wartość dotacji - 100 000 zł.*

Z racji kompleksowości rozwiązań programowych, wnioskowano również do Ministerstwa Środowiska o objęcie *Programu* finansowaniem z nowej transzy

funduszu norweskiego, a także próbowano wpisać na listę projektów strategicznych w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* projekt pn. *Kompleksowa poprawa gospodarki wodno-ściekowej w ramach Programu Strategicznego „Błękitny San”*. W tym celu, w dniu 22 czerwca 2016 r. przekazano do Ministerstwa Rozwoju stosowną fiszkę projektową. Ponadto w toku konsultacji SOR, tut. Urząd w odpowiedzi na otrzymane z Ministerstwa Rozwoju pismo zawierające prośbę o zgłaszanie propozycji zmian do *Umowy Partnerstwa* i Programów Operacyjnych wynikających z zapisów SOR, w lipcu 2016 roku wskazał na potrzebę zmiany zapisów *Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014-2020* w zakresie rozszerzenia katalogu interwencji przewidzianych w ramach działania 2.3 *Gospodarka wodno-ściekowa w aglomeracjach*. Zaproponowana przez UMWP zmiana miała na celu umożliwienie wsparcia ze środków *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020* przedsięwzięć, które w sposób kompleksowy rozwiązują problemy wodno-kanalizacyjne w obszarach aglomeracyjnych poniżej 10 000 RLM.

Przejawem aktywności Samorządu Województwa Podkarpackiego w procesie wspierania interesariuszy *Programu* są również zorganizowane we współpracy z WFOŚiGW w Rzeszowie spotkania informacyjne oraz konferencje dedykowane uczestnikom *Programu*, a także wsparcie z budżetu województwa dla przedsięwzięć wpisujących się w realizację priorytetów i działań *PSRB*.

Proces monitoringu, zgodnie z zapisami *PSRB*, oparty jest na systemie sprawozdań sporządzanych przez beneficjentów *Programu*, którzy zobligowani są do składania periodycznych informacji o wykonaniu lub stanie zaawansowania realizowanych projektów. Z uwagi na powyższe zapisy, sprawozdanie za 2016 rok zostało przygotowane na podstawie danych dostarczonych przez jednostki samorządu terytorialnego wchodzące w skład *Programu*, które wypełniły przygotowane w tym celu formularze. Za pośrednictwem formularzy interesariusze *PSRB* mieli możliwość odniesienia się do wskaźników realizacji *Programu*, wskazania swojego udziału w ich osiągnięciu, a także wykazania zrealizowanych przedsięwzięć oraz zgłoszenia ewentualnych problemów i barier we wdrażaniu *Programu*.

Na podstawie deklaracji złożonej na pierwszym spotkaniu Rady Programowej przez Panią Burmistrz Miasta i Gminy Lesko w dniu 9 grudnia 2016 roku, a także po uzyskaniu akceptacji pozostałych reprezentantów jednostek samorządu

terytorialnego wchodzących w skład Rady Programowej, ustalono, że rolę koordynatora współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego objętymi *PSRB* w celu zbierania zbiorczych danych potrzebnych do monitoringu *Programu* będzie pełniło Miasto i Gmina Lesko.

W wyniku podjętych działań, koordynator przekazał do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego dane ze wszystkich jednostek samorządu terytorialnego objętych *Programem*, co stworzyło podstawę do ich dalszej analizy i porównania z danymi otrzymanymi z innych podmiotów lub instytucji udzielających wsparcia.

Informacje pozyskane od gmin zostały potraktowane jako główne źródło danych i na ich podstawie (wszędzie tam, gdzie było to możliwe) określono wskaźniki produktu i rezultatu *PSRB*. Dodatkowo w celu uzupełnienia ww. danych, a tym samym przedstawienia kompleksowej wizji postępów w realizacji *PSRB*, uzupełniono otrzymane informacje o dane obrazujące wsparcie udzielone w 2016 r. na rzecz podmiotów z terenu objętego *PSRB* ze środków m.in. Samorządu Województwa Podkarpackiego, *RPO WP 2014-2020* i *PROW 2014-2020*. W sprawozdaniu zawarto również informacje zebrane od Departamentu Programów Infrastrukturalnych w Ministerstwie Rozwoju, Urzędu Lotnictwa Cywilnego, Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Rzeszowie, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Rzeszowie, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Oddział w Rzeszowie, Grupy Bieszczadzkiej GOPR, Bieszczadzkiego Wodnego Pogotowia Ratunkowego, a także Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Rzeszowie. Przy opracowywaniu sprawozdania korzystano również z bazy Systemu Teleinformatycznego SL 2014.

Przyjęty w *Programie* system monitoringu okazał się w praktyce trudny do wdrożenia i nie do końca adekwatny w stosunku do zakładanych w *PSRB* celów. W toku prac nad sprawozdaniem zdiagnozowano pewne obszary wymagające doprecyzowania w przyszłości, a duża ilość danych otrzymanych z różnych podmiotów, w ich ogólnym zestawieniu wykazała pewne rozbieżności.

Należy pamiętać, iż pełny obraz efektów *PSRB* i zachodzących zmian na obszarze Bieszczad możliwy jest do uzyskania wyłącznie w zestawieniu z efektami *Programu Strategicznego „Błękitny San”*, albowiem *Programy* te wzajemnie się

przenikają zarówno na płaszczyźnie interesariuszy, jak i obszarów wsparcia, wspólnie tworząc dopiero spójną wizję rozwoju Bieszczadów.

W przypadku niektórych wskaźników gminy nie dysponowały pełnymi danymi (np. w sytuacji, gdy pewne działania mogły być realizowane zarówno przez JST, jak również – niezależnie – przez organizacje pozarządowe, przedsiębiorców, czy też mieszkańców gminy). W sytuacjach takich dane zadeklarowane przez gminy zestawiano z informacjami pozyskanymi z innych źródeł, aby uzyskać możliwie najpełniejszy obraz rzeczywistej realizacji wskaźnika.

Problematyczne okazało się także raportowanie niektórych wskaźników z uwagi na brak jakichkolwiek danych je określających na poziomie gminy, co wynika m.in. z braku formalnego obowiązku ich gromadzenia przez JST. W sytuacji takiej zwolniono gminy z ich raportowania, a obowiązek ich określenia spoczął na Urzędzie Marszałkowskim Województwa Podkarpackiego. Powyższe zwolnienia dotyczyły łącznie 6. wskaźników. Przyjęta przez autorów sprawozdania metodologia monitoringu takich wskaźników zakładała w pierwszej kolejności ich weryfikację pod kątem zbieżności ze wskaźnikami monitorującymi *SRWP 2020* oraz *RPO WP 2014-2020* (na których zgodnie z zapisami *PSRB* oparty został jego system monitoringu), a kolejno w przypadku braku takiej zgodności, pozyskanie potrzebnych informacji z instytucji zewnętrznych i Departamentów UMWP, które w zakresie swoich zadań podejmowały działania wpisujące się w dany wskaźniki, a także z bazy podpisanych umów w ramach programów operacyjnych perspektywy 2014-2020 i na ich podstawie określenie poziomu realizacji wskaźnika.

Kolejną trudnością zdiagnozowaną w toku prac nad sprawozdaniem było zestawienie ze sobą informacji pozyskanych od jednostek samorządu terytorialnego z danymi dostarczonymi przez inne instytucje (departamenty Urzędu Marszałkowskiego oraz instytucje zewnętrzne). Problemy wynikały z braku jednolitego sposobu wypełniania formularzy przez przedstawicieli gmin, a także różnej jakości pozyskanych danych. Wykazy sporządzane przez JST często nie zawierały wystarczająco dużo informacji, aby zidentyfikować projekty, które były brane pod uwagę do wyliczenia wskaźnika. W sytuacji takiej analizę wskaźnika oparto na danych dostarczonych przez gminy, a otrzymane informacje od innych podmiotów zamieszczono pod wskaźnikiem w charakterze uzupełnienia.

Podczas przygotowywania sprawozdania pojawiły się także wskaźniki, których nie udało się pozyskać z żadnego ww. źródła. Sytuacja taka dotyczyła np. wskaźnika

Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu. Wskaźnik ten jest monitorowany przez Główny Urząd Statystyczny (dalej: GUS) wyłącznie na poziomie województw, dodatkowo zebrane dane przez GUS opracowywane są na podstawie próby badawczej. Tak skonstruowana metodologia zbierania informacji nie obejmuje danych na poziomie powiatu, a tym bardziej gminy. Uzyskanie jakiegokolwiek obrazu realizacji ww. wskaźnika wymagałoby każdorazowego uzyskiwania informacji z wielu źródeł m.in. Powiatowych Urzędów Pracy, programów operacyjnych, a także uczelni i podmiotów prywatnych, firm, stowarzyszeń, które zajmują się edukowaniem na różnych poziomach i prowadzeniem szkoleń. W związku z powyższym, z uwagi na nadmierne koszty weryfikacji ww. wskaźnika, a także jego niską i nieobiektywną wartość, należy rozważyć zmianę lub zawężenie go wyłącznie do danych deklaryowanych przez konkretną kategorię podmiotów. Podejmując decyzję w tym zakresie należy mieć na uwadze, że podmioty te mogą mieć odmienny system monitoringu i uzyskanie danych do wyliczenia wskaźnika może być dla nich utrudnione lub niemożliwe, a ponadto pozyskanie ww. danych zawsze uzależnione będzie od autonomicznej decyzji danej jednostki.

Podkreślenia wymaga także, że wskaźniki przyjęte przez autorów *Programu* do monitorowania jego efektów podporządkowano systemowi wdrażania *Strategii Rozwoju Województwa - Podkarpackie 2020*, ale monitoring *Strategii* odbywa się na poziomie zbierania danych dotyczących całego województwa, bez kategoryzowania ich ze względu na powiaty, a tym bardziej na poziomie gminy.

Ww. problemów nie zidentyfikowała przeprowadzona w 2014 roku ewaluacja *Programu*, choć w raporcie ewaluacyjnym wskazywano na ograniczenia możliwości adaptacji procedur monitoringu i ewaluacji *SRWP 2020* z uwagi na inny zakres terytorialny *Strategii* oraz *PSRB*. Dodatkowo autorzy raportu ewaluacyjnego podkreślali konieczność wypracowania wskaźników które uwzględniałyby nie tylko strategiczny, ale również operacyjny charakter *Programu*, zaangażowanie głównych interesariuszy w ocenę możliwości osiągnięcia określonych wskaźników w ramach poszczególnych typów projektu, a także pozwalały na dokonanie pomiaru bezpośrednich produktów i rezultatów powstałych w wyniku *Programu*. W toku prowadzonych analiz autorzy przedstawili swoje propozycje wskaźników produktów i rezultatów *PSRB*, które w dużej mierze zostały przyjęte przez Zarząd Województwa Podkarpackiego i zamieszczone w *Programie*, ale ich monitoring, jak dowodzi niniejsze sprawozdanie również napotkał trudności. Dlatego pierwsze sprawozdanie

z realizacji powinno stanowić zaczyn do dyskusji nad zmianą lub modyfikacją systemu monitoringu *Programu*, aby poprawić jakość i spójność prezentowanych danych. Warto rozważyć, czy wskaźniki, co do których pojawiły się problemy z ich raportowaniem powinny być zmienione, usunięte, czy też ograniczone do konkretnych grup podmiotów i katalogów działań, na których oparta zostanie ich dalsza analiza. Kluczową rolę w tej debacie powinna odgrywać Rada Programowa, albowiem stanowi reprezentatywną grupę przedstawicieli różnych środowisk, z których pozyskiwano dane do przygotowania niniejszego sprawozdania. Podkreślenia wymaga, że w toku prac nad sprawozdaniem gminy nie zgłosiły do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podkarpackiego żadnych barier w realizacji *Programu* ani problemów z raportowaniem wskaźników, co do których zostały zobowiązane. Można zatem przyjąć, że gminy są w posiadaniu danych na których przysły monitoring wskaźników może być oparty. Mając na uwadze powyższe, zastanowienia wymaga także kwestia braku zmian w realizacji *Programu* w przesłanych formularzach z niektórych gmin. Możliwe, iż wynika to z faktu, że nie wszystkie gminy uczestniczące w *Programie* zainteresowane są realizowaniem każdego wskaźnika, co wynika z ich specyficznych uwarunkowań, wcześniej wyznaczonych kierunków rozwoju, a także posiadanych środków własnych i zdolności aplikacyjnych w ramach programów operacyjnych.

Analiza wskaźników

Przystępując do analizy wskaźników realizacji *PSRB* wyjaśnienie wymaga interpretacja niektórych zapisów zawartych w sprawozdaniu. I tak, cyfra „0” w kolumnie „ilość” tabeli oznacza, że gminy nie zrealizowały żadnego działania określonego we wskaźniku, albo nie dysponowały danymi w tym zakresie. W przypadku braku możliwości pozyskania danych niezbędnych do określenia wskaźnika, w kolumnie „ilość” wskazano „brak danych”. Z kolei brak wyszczególnienia gminy w opisie wskaźnika oznacza, że nie wykazała ona działań, których wskaźnik dotyczy.

W 2016 roku w ramach Priorytetu **TURYSTYKA I REKREACJA** uzyskano następujące wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Ilość
Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej	10

Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych	7
Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem	9
Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych	0
Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne	23,5% tj. 90 602 osób
Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej	3
Liczba obiektów powstałych jako składowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych	0
Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych	0
Liczba utworzonych miejsc noclegowych	828
Liczba zmodernizowanych schronisk górskich	0
Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych	46 km
Liczba punktów sieci informacji turystycznej	9

- Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów infrastruktury turystycznej i sportowo-rekreacyjnej** został osiągnięty na poziomie **10 obiektów**. Wsparcie w ww. zakresie zadeklarowały:
 - Gmina Lesko, która zrealizowała dwie inwestycje: 1) Budowę basenu zewnętrznego na terenie kompleksu sportowo-rekreacyjnego w Lesku; wartość zadania – 2 825 000 zł; środki własne Sport-Lesko Sp. z o.o. 2) Przebudowę boiska sportowego w miejscowości Bezmiechowa Górna; wartość zadania 336 181,42; środki własne gminy - 168 091,42 zł, środki Ministerstwa Sportu i Turystyki - 168 090 zł;
 - Gmina Czarna, która zrealizowała inwestycję pn. „Stadion Sportowy w Czarnej”, sfinansowaną ze środków własnych gminy w wys. 26 000,00 zł;
 - Gmina Tyrawa Wołoska, która zakupiła wyposażenie dla hali sportowej przy Zespole Szkół na kwotę: 62.887,44 zł z subwencji dodatkowej;
 - Gmina Ustrzyki Dolne zadeklarowała wsparcie 3 obiektów w ramach projektów: 1) Budowa zaplecza sanitarnego na trasach narciarstwa biegowego i Nordic Walking w Ustjanowej Górnej; 2) Przebudowa zaplecza socjalno-sanitarnego dla stadionu sportowego w Ustrzykach Dolnych;

- 3) Modernizacja boiska sportowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą przy ZSP Nr 1 w Ustrzykach Dolnych;
- Gmina Olszanica: 1 obiekt;
 - Gmina Solina: 2 obiekty.

Dodatkowo wg danych Departamentu Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich UMWP, Samorząd Województwa Podkarpackiego wsparł 2 projekty na łączną kwotę **19 963 zł.**:

- Gmina Solina: Utworzenie ścieżek spacerowych wraz z obiektami towarzyszącymi wokół miejscowości Terka. Kwota wsparcia: 10 000 zł;
- Gmina Komańcza: Zagospodarowanie terenu rekreacyjnego w Turzańsku. Kwota wsparcia: 9 963 zł.

WFOŚiGW w Rzeszowie dofinansował jeden projekt:

- Gmina Ustrzyki Dolne: Wsparcie ochrony wód przez budowę zaplecza sanitarnego na potrzeby biegowych tras narciarskich przy stadionie zimowym w Ustrzykach Dolnych. Kwota wsparcia: **76 470,47 zł.**
- Wskaźnik **Liczba wspartych (rozwijanych lub nowych) produktów turystycznych** został osiągnięty na poziomie **7 produktów.**
 - Gmina Czarna wsparła osobowo, merytorycznie i organizacyjnie Giełdę Produktu Lokalnego;
 - Gmina Tyrawa Wołoska zorganizowała Festiwal Twórczości Ludowej współfinansowany przez UMWP kwotą 1.500,00 zł, LGD Zielone Bieszczady kwotą 2.5000,00 zł i środkami własnymi w wys. 2.000,00 zł oraz wydała książkę "Wędrówki kulinarne" sfinansowaną ze środków własnych kwotą ok. 2.400,00 zł, promującą Koła Gospodyń Wiejskich z terenu gminy;
 - Gmina Ustrzyki Dolne wsparła 3 produkty turystyczne: Jarmark Bożonarodzeniowy, Zmodernizowanie i odnowienie szlaków spacerowych na terenie gminy Ustrzyki Dolne, Powstanie tarasu widokowego przy Pomniku Lotników w Ustjanowej Górnej;
 - Gmina Olszanica: 1 produkt turystyczny.

Ponadto Departament Promocji i Współpracy Gospodarczej UMWP w 2016 roku ogłosił konkurs ofert na realizację zadań publicznych w zakresie rozwoju turystyki. Ze środków Samorząd Województwa Podkarpackiego zostały dofinansowane trzy podmioty na łączną kwotę **47 100 zł**. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawiono w tabeli nr 4.

Tabela nr 4. Wykaz podmiotów, które otrzymały wsparcie z Departamentu Promocji i Współpracy Gospodarczej UMWP w 2016 roku na rozwijanie lub tworzenie nowych produktów turystycznych.

Nazwa podmiotu	Lokalizacja (gmina)	Nazwa projektu	Kwota
Caritas Diecezji Rzeszowskiej	Miasto i Gmina Lesko, Solina, Olszanica	Modernizacja istniejących tras pieszych po ekomuzeum w Krainie Bobrów i otoczeniu Jeziora Myczkowieckiego	19 000 zł
Stowarzyszenie USTYAN	Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne	Modernizacja i uatrakcyjnianie już istniejących atrakcji i produktów turystycznych	16 000 zł
Lokalna Organizacja Turystyczna "Bieszczady"	Olszanica, Lesko, Zagórz, Solina	Modernizacja i uatrakcyjnianie już istniejących atrakcji i produktów turystycznych	12 100 zł

Źródło: Departament Promocji i Współpracy Gospodarczej UMWP.

- Wskaźnik **Liczba zabytków nieruchomych objętych wsparciem** osiągnięty został na poziomie **9 zabytków**. Wsparcie w tym zakresie zadeklarowały:
 - Gmina Bircza, która zrealizowała prace remontowo-konserwatorskie przy elewacji dachu i baszty od strony południowo-wschodniej i odnowie polichromii przy Pałacu Humnickich w Birczy. Środki finansowe w formie dotacji w wysokości 87 694,84 zł pochodziły ze środków Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemysłu oraz środków własnych Gminy Bircza w wysokości 7 386,16 zł. Gmina przeprowadziła również remont i odbudowę zabytkowej cerkwi grekokatolickiej p.w. Św. Anny w Kotowie - Etap V, sfinansowany z dotacji Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Przemysłu w wysokości 49 904,48 zł;
 - Gmina Zagórz, która przeprowadziła prace konserwatorskie w dawnym Zespole Klasztornym Karmelitów Bosych w Zagórzcu. Środki finansowe na realizację zadania pochodziły z dotacji w kwocie 118 986,01 zł

z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotacji Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w kwocie 79 049,69 zł oraz dotacji z Województwa Podkarpackiego w kwocie 20 000,00 zł;

- Gmina Ustrzyki Dolne, która wsparła 1 zabytek;
- Gmina Olszanica, która wsparła 5 zabytków.

Ponadto z danych otrzymanych od Departamentu Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego UMWP wynika, że Samorząd Województwa Podkarpackiego udzielił wsparcia finansowego 7 jednostkom (parafie, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego) na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na łączną kwotę **168 000 zł**. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 5.

Tabela nr 5. Wykaz podmiotów, które otrzymały wsparcie z Departamentu Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego UMWP.

Nazwa podmiotu	Lokalizacja (gmina)	Kwota (zł)
Parafia Rzymskokatolicka pw. Wniebowstąpienia Pana Jezusa w Górzance	Solina	48 000
Parafia Rzymskokatolicka pw. św. Anny w Hoczwi	Lesko	20 000
Parafia Rzymskokatolicka pw. Nawiedzenia NMP w Lesku	Lesko	30 000
Parafia Rzymsko-Katolicka pw. św. Stanisława Bp. i M. w Lutowiskach	Lutowiska	30 000
Parafia Rzymskokatolicka pw. Matki Bożej Bieszczadzkiej w Ustrzykach Dolnych	Ustrzyki Dolne	10 000
Małgorzata Smolińska Ustrzyki Dolne	Ustrzyki Dolne	10 000
Miasto i Gmina Zagórz	Zagórz	20 000

Źródło: Departament Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego UMWP.

- Wskaźnik **Liczba wspartych klastrow turystyczno-rekreacyjnych** nie został zrealizowany w 2016 roku. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem* w 2016 r. nie zostały wsparte żadne klastry turystyczno-rekreacyjne.

- Wskaźnik **Wzrost oczekiwanej liczby odwiedzin w objętych wsparciem miejscach należących do dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz stanowiących atrakcje turystyczne** został osiągnięty na poziomie **23,5% tj. 90 602 osób**. Gminy objęte *PSRB* w przesłanych formularzach wskazały następującą liczbę odwiedzin turystów:
 - Gmina Lesko: 27 100 osób;
 - Gmina Ustrzyki Dolne: 6 500 osób;
 - Gmina Olszanica: 40 000 osób;
 - Gmina Solina: 20 000 osób;
 - Gmina Zagórz: - 2 998 osób (spadek)².

Mając na uwadze powyższe wartości należy wskazać, iż w 2015 roku liczba turystów odwiedzających atrakcje turystyczne zlokalizowane na terenie objętym *Programem* zgodnie z danymi zadeklarowanymi przez ww. gminy wynosiła 385 651 osób, a w 2016 roku wzrosła do 476 253 osób, co oznacza jej wzrost o 23,5%.

- Realizację wskaźnika **Liczba wspartych obiektów edukacji ekologicznej** zadeklarowały wyłącznie dwie gminy: Gmina Cisna, która wsparła 1 obiekt oraz Gmina Olszanica, która wsparła 2 takie obiekty. Oznacza to, że poziom realizacji ww. wskaźnika w 2016 roku został osiągnięty na poziomie **3 obiektów edukacji ekologicznej**.
- Wskaźnik **Liczba obiektów powstałych jako składowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych** nie został zrealizowany w 2016 roku. Przyczyną tego jest brak rozpoczęcia realizacji inwestycji, która wpisana została na listę przedsięwzięć warunkowych w ramach *Kontraktu Terytorialnego* pn. *Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych*³.

² Dane dotyczą monitoringu liczby odwiedzin w 2016 r. dawnego Zespołu Klasztorne Karmelitów Bosych w Zagórz w g. danych dostarczonych przez Urząd Miasta i Gminy Zagórz w oparciu o własny pomiar.

³ Aneks nr 2 do Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Podkarpackiego, który podpisany został 29 maja 2017 r., wprowadził zmianę nazwy przedsięwzięcia „Eliminowanie barier przyczyniających się do wykluczenia społecznego powiatów sanockiego, bieszczadzkiego i leskiego poprzez budowę Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych” na „Budowa Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych”.

Zaplanowana inwestycja składa się z trzech przedsięwzięć:

- 1) Budowa całorocznego olimpijskiego toru saneczkowo – bobslejowo – skeletonowego - orientacyjny całkowity koszt realizacji przedsięwzięcia wynosi **200 000 000 zł**.
 - 2) Budowa stadionu zimowego zlokalizowanego na terenie gminy Ustrzyki Dolne - orientacyjny całkowity koszt realizacji przedsięwzięcia wynosi **13 200 000 zł**.
 - 3) Budowa skoczni narciarskiej w Zagórze - orientacyjny całkowity koszt realizacji przedsięwzięcia wynosi **4 300 000 zł**.
- Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów o funkcjach leczniczo – rehabilitacyjnych** nie był realizowany w 2016 roku. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem* w 2016 r. nie zostały wsparte żadne obiekty o funkcjach leczniczo-rehabilitacyjnych.
 - Wskaźnik **Liczba utworzonych miejsc noclegowych** został zrealizowany na poziomie **828 miejsc**. Utworzenie nowych miejsc noclegowych na swoim obszarze zadeklarowało tylko 5 gmin objętych oddziaływaniem *Programu*: Gmina Lesko - 64 miejsca, Gmina Cisna - 239 miejsc, Gmina Lutowiska – 20 miejsc, Gmina Ustrzyki Dolne - 5 miejsc, Gmina Solina - 500 miejsc.

Ponadto z danych dostarczonych przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Krośnie wynika, że we wrześniu 2016 roku Nadleśnictwo Stuposiany oddało do użytku Centrum Promocji Leśnictwa w miejscowości Muczne (Gmina Lutowiska), które w części hotelowej ofertuje 86 miejsc noclegowych.
 - Wskaźnik **Liczba zmodernizowanych schronisk górskich** nie był realizowany w 2016 roku. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem* w 2016 r. nie zostały wsparte żadne schroniska górskie.
 - Wskaźnik **Długość zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych** został osiągnięty na poziomie **46 km** i odnosi się wyłącznie do dwóch gmin, które zadeklarowały inwestycje w ww. zakresie tj. Gminy Ustrzyki Dolne - 16 km oraz Gminy Solina - 30 km.

- Wskaźnik **Liczba punktów sieci informacji turystycznej** został zadeklarowany przez gminy objęte *PSRB* na poziomie **9 punktów**. Wyłącznie sześć gmin wskazało, że na ich obszarze istnieją punkty informacji turystycznej, które gromadzą i przetwarzają dane dotyczące liczby turystów odwiedzających gminę, zapewniają obsługę turystów, a także promocję atrakcji turystycznych gminy. Były to: Gmina Lesko - 1 punkt, Gmina Cisna – 2 punkty, Gmina Czarna - 1 punkt, Gmina Lutowska - 2 punkty, Gmina Ustrzyki Dolne - 1 punkt, Gmina Solina - 2 punkty.

Podsumowując Priorytet I **TURYSTYKA I REKREACJA** należy stwierdzić, że wysokie wartości wskaźników dotyczących liczby utworzonych miejsc noclegowych oraz długości zmodernizowanych lub rozbudowanych szlaków turystycznych, a także ilości odwiedzin w miejscach dziedzictwa kulturowego i naturalnego są potwierdzeniem mocno rozwiniętych funkcji turystycznych bieszczadzkich gmin, a także posiadanych walorów przyrodniczych oraz dziedzictwa kulturowego i historycznego, które cieszą się popularnością wśród przybywających na Podkarpacie turystów. Z kolei liczba wspartych zabytków nieruchomych oraz obiektów edukacji ekologicznej stanowią wyraz wykorzystywania przez gminy posiadanego potencjału i rozwoju funkcji turystycznych oraz edukacyjnych.

Należy zauważyć, że rozwijanie nowych lub istniejących produktów turystycznych, zwiększanie liczby punktów informacji turystycznej a także realizacja projektów infrastrukturalnych, które służą również zaspokajaniu potrzeb rekreacyjnych mieszkańców, powodują wzrost liczby odwiedzin turystów korzystających z możliwości wypoczynku w Bieszczadach.

Mając na uwadze powyższe należy podkreślić jednak, że stworzenie kompleksowego systemu promocji i obsługi ruchu turystycznego na obszarze ZBGP jest zadaniem złożonym i wymagającym czasu.

Niektóre wskaźniki w ramach priorytetu nie zostały osiągnięte np. wskaźnik dotyczący ilości obiektów będących składową Podkarpackiego Centrum Sportów Zimowych, co wynika z powodu nie rozpoczęcia realizacji tej inwestycji w 2016 roku.

Z uwagi na powyższe ograniczenia, ale także przewidziane w programach operacyjnych perspektywy finansowej na lata 2014-2020 formy wsparcia np. dla

centrów edukacji ekologicznej i obiektów leczniczo-rehabilitacyjnych należy założyć, że wskaźniki te wzrosną w kolejnych latach realizacji *PSRB*.

W 2016 roku w ramach Priorytetu **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ** uzyskano następujące wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Ilość
Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych	93,64 ha
Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie	0
Liczba wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw	0
Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych	0,5 ha
Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu	233 szt. bydła, 316 owiec, 158 kóz
Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła	1
Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych	45

- Wskaźnik **Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych** został osiągnięty na poziomie **93,64 ha**. Posiadanie terenów inwestycyjnych zadeklarowały następujące gminy:
 - Gmina Lesko: 22,31 ha;
 - Gmina Czarna: 0,80 ha;
 - Gmina Olszanica: 18,00 ha;
 - Gmina Solina: 9,00 ha;
 - Gmina Zagórz: 43,53 ha.
- Wskaźnik **Liczba przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie** nie był realizowany w 2016 roku. Podkreślenia wymaga, że powyższy wskaźnik monitorowany jest na podstawie danych Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014 prowadzonego przez Ministerstwo Rozwoju (Instytucję Koordynującą *Umowę Partnerstwa*). Według stanu na 31 grudnia 2016 roku żaden przedsiębiorca prowadzący działalność na terenie objętym oddziaływaniem *Programu* nie uzyskał w okresie objętym sprawozdaniem wsparcia z następujących programów: *Program Operacyjny Inteligentny Rozwój 2014-2020*, *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-*

2020, Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020, Program Operacyjny Polska Wschodnia 2014-2020, Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020.

- Wskaźnik **Liczba wspartych grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw** nie został zrealizowany w 2016 roku. Wskaźnik ten monitorowany jest na podstawie danych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Rzeszowie (dalej: ARiMR). Z informacji dostarczonych przez ARiMR wynika, że w 2016 roku nie wsparto żadnej grupy producentów rolnych oraz owoców i warzyw funkcjonującej na terenie gmin objętych *Programem Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.
- Wskaźnik **Powierzchnia wspartych targowisk oraz punktów sprzedaży bezpośredniej produktów lokalnych** został osiągnięty na poziomie **0,5 ha**. Wsparcie w tym zakresie z budżetu własnego zadeklarowała tylko Gmina Czarna, która wskazała powierzchnię Giełdy Produktu Lokalnego.
- Wskaźnik **Liczba zwierząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego wypasu** został osiągnięty na poziomie **233 szt. bydła, 316 owiec, 158 kóz**. Realizację ww. wskaźnika zadeklarowała wyłącznie Gmina Lutowska.

Ponadto z danych dostarczonych przez Departament Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP wynika, że do realizacji zadań publicznych Województwa Podkarpackiego w zakresie ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego w 2016 r. wybrano 2 stowarzyszenia z obszaru objętego *Programem* i założono następującą ilość zwierząt wypasanych w systemie ekstensywnym: **3 514** (1 762 – bydło, 90 – konie, 1505 – owce, 157 – kozy). Kwota dotacji przyznana przez Zarząd Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie ww. podmiotom, to **330 158 zł**.

- Wskaźnik **Liczba wspartych centrów szkolenia i promocji rzemiosła** został osiągnięty na poziomie **1 centrum**. Z danych dostarczonych przez JST uczestniczące w *Programie* wynika, że tylko jedna gmina w 2016 roku realizowała analizowany wskaźnik. Była to Gmina Czarna, która udzieliła wsparcia organizacyjnego, osobowego, merytorycznego oraz finansowego na rzecz Bieszczadzkiego Festiwalu Sztuk.

- Wskaźnik **Liczba wspartych gospodarstw agroturystycznych** został zrealizowany na poziomie **45 gospodarstw**. Wsparcie na rzecz gospodarstw zadeklarowała wyłącznie jedna gmina objęta *PSRB* – Gmin Czarna, która zaznaczyła, że wszystkie zarejestrowane na swoim terenie gospodarstwa agroturystyczne tj. 45 obiektów objęte zostały w 2016 roku działaniami promocyjnymi.

Ponadto z danych uzyskanych od gmin uczestniczących w *Programie* za pośrednictwem Departamentu Promocji i Współpracy Gospodarczej UMWP wynika, że na terenie oddziaływania *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* znajduje się 562 gospodarstwa agroturystyczne. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 6.

Tabela nr 6. Liczba gospodarstw agroturystycznych położonych na terenie gmin uczestniczących w *Programie*.

Nazwa gminy	Liczba gospodarstw agroturystycznych
Lutowiska	33
Cisna	107
Ustrzyki Dolne	50
Tyrawa Wołoska	9
Bircza	12
Baligród	68
Olszanica	52
Lesko	38
Czarna	45
Komańcza	46
Solina	Brak danych*
Zagórz	102

Źródło: Dane pozyskane od gmin za pośrednictwem Departamentu Promocji i Współpracy Gospodarczej UMWP.

*Gmina Solina nie prowadzi wyodrębnionej ewidencji gospodarstw agroturystycznych. Liczba obiektów (innych niż hotelarskie - świadczących usługi hotelarskie wg ewidencji Gminy Solina) w 2016 roku wynosiła 430.

Wsparcie dotacyjne gospodarstw agroturystycznych przewidziane jest również w ramach *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie*. Środki finansowe można pozyskiwać za pośrednictwem Lokalnych Grup Działania (dalej: LGD)⁴ zarówno na zakładanie nowych gospodarstw agroturystycznych, jak i rozwijanie już istniejących. Na terenie objętym *PSRB* działają 3 LGD: Lokalna Grupa Działania Zielone Bieszczady, która przyjmuje wnioski o dofinansowanie projektów od podmiotów działających na terenie gmin: Czarna, Lutowiska, Ustrzyki Dolne, Olszanica, Solina i Tyrawa Wołoska, Lokalna Grupa Działania Nasze Bieszczady, która przyjmuje wnioski od podmiotów działających na terenie gmin: Baligród, Lesko, Komańcza, Zagórz, a także Lokalna Grupa Działania Ziemia Przemyska przyjmująca wnioski od podmiotów działających na terenie Gminy Bircza. Rozstrzygnięcie ogłoszonych w 2016 roku przez ww. Lokalne Grupy Działania konkursów planowane jest na 2017 rok.

Podsumowując Priorytet II PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ należy zauważyć, że na tle osiągniętych wskaźników wyraźnie dominują dane dotyczące powierzchni przygotowanych terenów inwestycyjnych, co stanowi dowód poszukiwania przez gminy nowych ścieżek rozwoju i źródeł finansowania, a także otwartości na potencjalnych inwestorów. Ponadto z uwagi na warunki środowiskowe możliwe jest prowadzenie na terenie objętym *Programem* ekstensywnego wypasu zwierząt hodowlanych.

Niewątpliwie ocena realizacja wskaźników, co do których w obecnym sprawozdaniu nie wykazano żadnego postępu lub postęp w niewielkich wymiarach tj. dotyczących wsparcia przedsiębiorstw, grup producentów rolnych oraz owoców i warzyw, gospodarstw agroturystycznych, a także powierzchni targowisk jest bardzo trudna. Aby jednoznacznie określić przyczyny tego stanu rzeczy, należy wziąć pod uwagę uwarunkowania społeczno-gospodarcze, a także kondycję finansową samorządów oraz zdolności aplikacyjne potencjalnych beneficjentów funduszy. Pamiętać należy również, że rozwój przedsiębiorczości jest zjawiskiem złożonym

⁴ Lokalna Grupa Działania (LDG) to rodzaj partnerstwa terytorialnego tworzonego zwykle na obszarach wiejskich, zrzeszającego przedstawicieli lokalnych organizacji (z sektora publicznego, prywatnego i pozarządowego) oraz mieszkańców danego obszaru wyznaczonego granicą gmin członkowskich. Podstawą prawną funkcjonowania LGD są ustawy: o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich oraz o stowarzyszeniach.

i wieloaspektowym, zależnym zarówno od warunków gospodarczych, demograficznych, środowiskowych, ale i cech osobowych przedsiębiorcy m.in. jego kreatywności, aktywności, odwagi, elastyczności i zdolności do wdrażania innowacji, a istotnym miernikiem aktywności przedsiębiorstw jest także liczba podmiotów, które faktycznie prowadzą działalność gospodarczą.

Z uwagi na przewidziane w programach operacyjnych na lata 2014-2020 możliwości uzyskania dofinansowania na działania wpisujące się w ww. wskaźniki, należy założyć ich wzrost w kolejnym okresie sprawozdawczym.

W 2016 roku w ramach Priorytetu **KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY** uzyskano następujące wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Ilość
Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym	24,27% - 90%
Liczba szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, w tym w zakresie kształcenia zawodowego	0
Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty	2
Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu	1,9% (wskaźnik dla województwa)*
Liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych	Brak danych
Liczba wspartych podmiotów leczniczych	0
Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3	1

* dane do wskaźnika ustalane są przez Główny Urząd Statystyczny w ramach *Badania aktywności ekonomicznej ludności* na poziomie wojewódzkim. Aktualne dane dot. 2015 r.

- Wskaźnik **Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym** został określony na poziomie **od 24,7% do 90%**. Posiadanie przedszkoli w 2016 roku zadeklarowało 10 gmin objętych *PSRB*, a poziom realizacji wskaźnika przedstawiał się następująco w poszczególnych gminach:
 - Gmina Lesko: 42% dzieci w 4 przedszkolach, w tym 3 publicznych i 1 niepublicznym;
 - Gmina Cisna: 72% dzieci;

- Gmina Czarna: 60% dzieci;
- Gmina Lutowiska: 90% dzieci;
- Gmina Tyrawa Wołoska: 37,5% dzieci uczących się w 2 oddziałach przedszkolnych;
- Gmina Olszanica: 59% dzieci;
- Gmina Solina: 49% dzieci;
- Gmina Baligród: 45% dzieci;
- Gmina Zagórz: 24,27% dzieci;
- Gmina Ustrzyki Dolne: 69,9% dzieci.

Do sprawozdania były zaliczane zarówno dzieci uczęszczające do przedszkoli publicznych, jak również prywatnych. Duża rozpiętość w ww. wskaźniku dotyczącym dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym pokazuje duże różnice pomiędzy gminami wchodzącymi w skład *Programu* bez względu na ich status: miejski lub wiejski.

- **Wskaźnik Liczba szkół ponadgimnazjalnych o programach kształcenia dostosowanych do zmieniających się potrzeb lokalnego rynku pracy, w tym w zakresie kształcenia zawodowego** nie został zrealizowany w 2016 roku. Podczas analizy ww. wskaźnika zauważono, że wszystkie szkoły ponadgimnazjalne w swojej ofercie dydaktycznej zapewniają kształcenie dostosowane do aktualnego popytu na pracę, a program nauczania jest tak skonstruowany, aby kształcić na najwyższym poziomie. Z tego powodu przyjęto metodologię mierzenia wskaźnika polegającą na wykazywaniu szkół ponadgimnazjalnych, które uzyskały dofinansowanie w ramach działania 9.4 *Regionalnego Programu Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020*, którego celem jest poprawa jakości kształcenia zawodowego. Zdając sobie sprawę że przyjęta metodologia zawęża wskaźnik do szkół o profilu zawodowym, przyjęto, że jest to jedyne możliwe do zastosowania rozwiązanie. Mając na uwadze powyżej przyjętą metodologię stwierdzono na podstawie danych pochodzących z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL 2014 według stanu na 31 grudnia 2016 roku, że żadna szkoła z obszaru gmin objętych *PSRB* nie uzyskała dofinansowania w ramach działania 9.4 *RPO WP*

2014-2020. Omawiany wskaźnik może zostać osiągnięty w 2017 roku dzięki kolejnym konkursom organizowanym przez Wojewódzki Urząd Pracy w Rzeszowie i alokacji wynoszącej 5 mln zł.

- Wskaźnik **Liczba wspartych obiektów infrastruktury jednostek organizacyjnych systemu oświaty** został osiągnięty na poziomie **2 obiektów**.

Z danych przedstawionych przez gminy wynika, że tylko gmina Olszanica wsparła 2 takie obiekty.

Ponadto z danych zawartych w systemie teleinformatycznym SL 2014 wynika, że niżej wymienione gminy realizowały w 2016 r. zadanie wpisujące się w realizację ww. wskaźnika o łącznej wartości **10 271 513 zł**:

- Gmina Lesko: rozbudowa Przedszkola Samorządowego w Lesku. Wsparcie inwestycji kwotą 1 613 267 zł z *RPO WP 2014-2020*;
 - Gmina Ustrzyki Dolne: budowa zaplecza żłobka gminnego poprzez rozbudowę Przedszkola Nr 1 w Ustrzykach Dolnych. Wsparcie inwestycji kwotą 3 548 308 zł z *RPO WP 2014-2020*;
 - Gmina Solina: przebudowa sportowej infrastruktury dydaktycznej przy obiektach oświatowych Gminy Solina na terenie miejscowości Polańczyk. Wsparcie inwestycji kwotą 1 234 362 zł z *RPO WP 2014-2020*;
 - Gmina Tyrawa Wołoska: przebudowa budynku Zespołu Szkół w Tyrawie Wołoskiej z przeznaczeniem trzeciej kondygnacji na pomieszczenia dydaktyczne oraz zakup wyposażenia do klasopracowni. Wsparcie inwestycji kwotą 2 504 885 zł z *RPO WP 2014-2020*;
 - Gmina Baligród: przebudowa drugiej kondygnacji istniejącej infrastruktury edukacyjnej wraz z wyposażeniem w nowoczesny sprzęt ICT i materiały dydaktyczne w Baligrodzie na potrzeby Gimnazjum Publicznego. Wsparcie inwestycji kwotą 1 370 691 zł z *RPO WP 2014-2020*.
- Wskaźnik **Osoby dorosłe w wieku 25-64 lata uczestniczące w kształceniu i szkoleniu**. Z uwagi na brak instytucji, które w sposób kompleksowy monitorowałyby ten wskaźnik, po przeprowadzonej analizie danych GUS, wskaźników w *RPO WP 2014-2020*, a także w *SRWP 2020* uznano, że ww. wskaźnik wykazuje analogię do priorytetu tematycznego 2.1 *Edukacja*

w *Strategii Rozwoju Województwa – Podkarpackie 2020* i wskaźnika go monitorującego tj. odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym w wieku 25-64 lata w ogólnej liczbie ludności w tym wieku. Niestety trudność, która pojawia się przy dalszej analizie ww. wskaźników wynika z tego, iż wskaźnik przewidziany w *SRWP 2020* monitorowany jest wyłącznie na poziomie województwa. Mając na uwadze powyższe wskazać należy, iż najbardziej aktualne dane będące w zasobach Banku Danych Lokalnych dotyczą 2015 roku, a wskaźnik dla województwa podkarpackiego wynosi 1,9%.

- W okresie objętym sprawozdawczością brakuje danych, aby określić wskaźnik **Liczba zrealizowanych (przeprowadzonych) kursów, szkoleń i studiów podyplomowych**, ze względu na brak możliwości dotarcia do kompleksowych informacji źródłowych. Uzyskanie jakiegokolwiek obrazu realizacji ww. wskaźnika wymagałoby każdorazowego uzyskiwania informacji z wielu źródeł m.in. Powiatowych Urzędów Pracy, programów operacyjnych, a także uczelni i podmiotów prywatnych, firm, stowarzyszeń, które zajmują się edukowaniem na różnych poziomach i prowadzeniem szkoleń. Wobec powyższego uzyskanie danych w tym zakresie napotyka na znaczne trudności.
- Wskaźnik **Liczba wspartych podmiotów leczniczych** nie został zrealizowany. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem* w 2016 r. nie zostały wsparte żadne podmioty lecznicze.
- Wskaźnik **Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości co najmniej 3** został osiągnięty na poziomie **1 usługa**.

Na podstawie otrzymanych danych od JST objętych *PSRB* wynika, że wskaźnik polegający na mierzeniu usług publicznych udostępnionych przez Internet w sposób zapewniający interakcję dwustronną (tzn. dostępność formularzy on-line, możliwość zainicjowania sprawy drogą elektroniczną poprzez interaktywne wypełnienie i przesłanie dokumentów elektronicznych do jednostki administracji publicznej) został zrealizowany wyłącznie przez gminę Lesko. Prawdopodobnie w sprawozdaniu za 2017 rok będzie on wyższy wobec możliwości wsparcia takich działań ze środków przewidzianych

w działaniu 2.1 *Podniesienie efektywności i dostępności e-usług w ramach RPO WP 2014-2020.*

Dodatkowo projekt *Podkarpacki System Informacji Medycznej* zrealizowany przez Departament Społeczeństwa Informatycznego UMWP swoim zasięgiem objął podmioty lecznicze zlokalizowane na terenie objętym *Programem*, które świadczą e-usługi publiczne⁵. Pacjenci mogą skorzystać z następujących usług: e-Informacja, e-Rejestracja, Elektroniczny Rekord Pacjenta, Regionalny Rejestr Danych Ratunkowych, Elektroniczna Platforma Współpracy ZOZ, Elektroniczna Platforma Nadzoru.

Podsumowując Priorytet III KAPITAŁ LUDZKI I SPOŁECZNY należy wskazać na znaczną rozpiętość wskaźnika Odsetek dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym oraz na niskie wartości pozostałych wskaźników lub ich brak. Oznacza to zarówno problemy w zakresie monitorowania niektórych wskaźników, jak i problemy w realizacji działań przewidzianych w ww. priorytecie w 2016 roku. Niewątpliwie obszar ten wymaga dalszej pogłębionej analizy. Z uwagi na zaplanowane wsparcie z funduszy europejskich mające na celu zwiększenie ilości miejsc przedszkolnych, dofinansowanie jednostek oświaty, a także podmiotów leczniczych oraz usług on-line, istnieje szansa, że wartości zadeklarowane w niniejszym sprawozdaniu wzrosną w kolejnym okresie sprawozdawczym.

W 2016 roku w ramach Priorytetu **INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI I OCHRONIE ŚRODOWISKA** uzyskano następujące wskaźniki:

Nazwa wskaźnika	Ilość
Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg	31,97 km
Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk	0
Liczba uruchomionych turystycznych przejść granicznych	0
Liczba wspartych form ochrony przyrody	0
Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej	27 km
Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos i fitoplankton w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach	*

⁵ Są to następujące jednostki: Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Lesku, Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Ustrzykach Dolnych.

Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków	9% - 83,4%
Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego	17
Liczba obiektów poddanych termomodernizacji	6
Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego	12
Liczba dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych	0

* Dane Państwowego Monitoringu Środowiska przedstawione zostały poniżej, w ramach omówienia wskaźników.

- Wskaźnik **Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg**, zgodnie z danymi zadeklarowanymi przez JST objęte *PSRB*, został osiągnięty na poziomie **31,97 km**. W sprawozdaniu zostały zamieszczone dane dotyczące dróg gminnych i wojewódzkich przebiegających przez teren objęty oddziaływaniem *Programu*. Sprawozdanie nie obejmuje natomiast dróg powiatowych ze względu na brak uczestnictwa starostw powiatowych w przygotowywaniu *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*. W toku pozyskiwania danych zastrzeżono także, że jako modernizację lub przebudowę nie należy rozumieć rutynowego utrzymania drogi, a ponadto, że wskaźnik uwzględnia drogi przebudowane ze środków własnych JST, funduszy celowych oraz dotacji z funduszy europejskich.

W 2016 roku gminy uczestniczące w *Programie* wykazały następujące inwestycje:

- Gmina Lesko: 2,158 km. Lokalizacja: Lesko, Bezmiechowa Górna, Bezmiechowa Dolna, Postołów; Forma: przebudowa dróg, kwota: 597 690 zł, źródło: środki własne gminy, dotacja celowa na usuwanie skutków klęsk żywiołowych, Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych;
- Gmina Cisna: 0,9 km;
- Gmina Czarna: 1,3 km. Przebudowa odcinka drogi gminnej na dz.nr ewid. 242, 221/1 w km 0+000- 0+320 w miejscowości Czarna Dolna. Cena brutto: 48 744,90 – budżet własny oraz Województwa Podkarpackiego w ramach Programu *Usuwanie skutków klęsk żywiołowych*. Budowa i modernizacja dróg dojazdowych do gruntów rolnych w obrębie miejscowości Czarna Górna w km 0+000 do 0+420, dz. o nr ewid. 325. Cena brutto: 39 132,45 – budżet własny oraz Wojewody Podkarpackiego

w ramach Programu *Modernizacja dróg dojazdowych do pól*. Remont mostu w ciągu drogi dz. nr ewid. 283/2 i 284/2 w km 0+099 w miejscowości Czarna Dolna. Cena brutto: 55 238,81 – budżet własny oraz współfinansowanie Województwa Podkarpackiego w ramach Programu *Usuwanie skutków klęsk żywiołowych*;

- Gmina Lutowiska: 0,93 km. Wartość nakładów finansowych 235 196 zł;
- Gmina Tyrawa Wołoska: 4,368 km. (1.127 km w kwocie 15 553,83 zł; 0.130 km w kwocie 13 351,65 zł; 3,111 km w kwocie 13 946,54 zł. Środki zostały przekazane w całości przez Urząd Marszałkowski);
- Gmina Ustrzyki Dolne: 8,420 km;
- Gmina Olszanica: 1,344 km;
- Gmina Solina: 3,5 km;
- Gmina Baligród: 0,87 km (przebudowa dróg gminnych w ramach Programu *Usuwanie skutków klęsk żywiołowych* na kwotę 416 080,02 zł);
- Gmina Zagórz: 8,18 km.

Ponadto według danych Departamentu Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP 12 gmin uczestniczących w *Programie* otrzymało wsparcie finansowe ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego w kwocie **495 018,64 zł** na budowę i modernizację dróg dojazdowych do gruntów rolnych w ramach zadania „Podział środków budżetu Województwa stanowiących dochód z tytułu wyłączenia gruntów z produkcji rolniczej w roku 2016”.

Z kolei z danych dostarczonych przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Krośnie wynika, że instytucja ta udzieliła wsparcia władzom samorządowym wszystkich szczebli na przebudowę infrastruktury drogowej w łącznej wysokości 850 000 zł. Szczegółowe zestawienie zadań zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 7. Wykaz przedsięwzięć realizowanych w 2016 roku przez Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Krośnie wraz z instytucjami samorządowymi.

L.p.	Nadleśnictwo	Partner przedsięwzięcia -	Nazwa przedsięwzięcia wspólnego	2016 rok
------	--------------	---------------------------	---------------------------------	----------

		JST		Plan (w tys.zł)	Wykonanie (w tys.zł)
1	Baligród	Województwo Podkarpackie	Przebudowa mostu przez potok Dziurdziów w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 893 Lesko-Cisna w km 7+123, na działkach nr ewid. 338, 339, 500/1, 500/2, 500/3, 222, 114/1, 487, 706 w obrębie ewidencyjnym Hoczew od km 7+051,67 do km 7+188,11, wraz z rozbiórką istniejącego mostu, przebudową oświetlenia ulicznego, przebudową sieci teletechnicznych, przebudową skrzyżowania z drogą powiatową Nr DP 2258R do km 0+056,75 oraz przebudową przepustu pod drogą powiatową	50,00	50,00
		Gmina Solina	Przebudowa drogi gminnej publicznej nr 118412R o numerze ewidencyjnym działki 346 w miejscowości Bukowiec	70,00	70,00
2	Bircza	Województwo Podkarpackie	Przebudowa mostu stałego przez rzekę Wiar w ciągu drogi wojewódzkiej nr 890 Kuźmina-Krościenko w km 9+217 w miejscowości Wojtkowa	100,00	100,00
3	Ustrzyki Dolne	Województwo Podkarpackie przy udziale Podkarpackiego Zarządu Dróg Wojewódzkich w Rzeszowie	Przebudowa mostu stałego przez rzekę Wiar w ciągu drogi wojewódzkiej nr 890 Kuźmina-Krościenko w km 9+217 w miejscowości Wojtkowa.	100,00	100,00
		Gmina Olszanica	Przebudowa drogi gminnej nr 118330 w miejscowości Stefkowa w km 0+000-0+190.	30,80	25,00
		Powiat Bieszczadzki	Przebudowa drogi powiatowej Wańkowa-Leszczowate-Łodyna na dł. 7849 mb odcinkami (km 0+750-2+700, km 2+850-3+550, km 3850-4+700, km 5+850-10+000, 10-11+299).	92,30	75,00
		Gmina Ustrzyki Dolne	Przebudowa drogi gminnej publicznej nr 143033R w miejscowości Równia.	24,60	20,00
		Powiat Bieszczadzki	Bieżący remont drogi powiatowej nr 2300R w miejscowości Bandrów.	0,00	9,00
4	Cisna	Starostwo Powiatowe Lesko	Remont pięciu drewnianych obiektów mostowych w ciągu drogi powiatowej Nr. 2286 Majdan - Roztoki Górne - granica Państwa.	60,00	41,00
		Marszałek Województwa Podkarpackiego	Przebudowa mostu przez potok Dziurdziów w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 893Lesko-Cisna w km 7+123,na działkach nr ewid. 338, 339, 500/1, 500/2, 500/3, 222, 114/1, 487, 706 w obrębie ewidencyjnym Hoczew od km 7+051,67 do km 7+188,11, wraz z rozbiórką istniejącego mostu, przebudową oświetlenia ulicznego, przebudową sieci teletechnicznych, przebudową skrzyżowania z drogą powiatową Nr DP 2258R do km 0+056,75 oraz przebudową przepustu pod drogą powiatową.	50,00	50,00

5	Lesko	Województwo Podkarpackie	Przebudowa mostu w ciągu drogi woj. nr 893 Lesko Cisna	50,00	50,00
		Miasto i Gmina Zagórz	Przebudowa drogi gminnej Zagórz ul. Zamkowa	40,00	40,00
6	Lutowiska	Województwo Podkarpackie	Przebudowa mostu stałego przez rz. Wiar w ciągu drogi Wojewódzkiej nr 890 w km 9+217 w m. Wojtkowa	100,00	100,00
		Powiat Bieszczadzki w Ustrzykach Dolnych	Przebudowa nawierzchni drogi powiatowej Smolnik-Zatwarnica nr 2305R na dwóch odcinkach w km 10+600-10+950 i 12+450-13+230	0,00	50,00
		Powiat Bieszczadzki w Ustrzykach Dolnych	Przebudowa nawierzchni drogi powiatowej Polana-Lutowiska nr 2304R na czterech odcinkach w km 1+050-1+500, 1+900-2+500, 4+600-4+900 i 8+500-8+769	0,00	70,00
OGÓLEM				767,70	850,00

Źródło: Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie.

Nadleśnictwa działające na obszarze objętym *Programem* również dokonały przebudowy dróg zakładowych udostępnionych dla ruchu ogólnego na łączną kwotę 2 320 tys. zł. Szczegółowy wykaz przedstawia tabela nr 8.

Tabela nr 8. Wykaz przebudowanych dróg zakładowych udostępnionych dla ruchu ogólnego.

Nazwa jednostki	Nazwa zadania	Plan	Wykonanie	Realizacja (%)	Efekt rzeczowy	Jednostka (miano)	Opis	Gmina
Baligród	Przebudowa drogi 242/343 Huczvice-Mików	1 100 000,00	1 100 981,60	100,1%	8 500	m	PRZEB.DR. L.NR INW 242/343 HUCZWICE-MIKÓW DŁ 8+500 TŁ. WZM.EMUL S	Baligród
Stuposiany	Przebudowa drogi 2307R Stuposiany - Tarnawa	1 200 000,00	1 219 346,13	101,6%	8 000	m	Dł.8KM,SZER.6,50M,PRZEB.NAW.BITUM.,PRZEPUST.,BARIER BETONOW.	Lutowiska
RAZEM		2 300 000,00	2 320 327,73	100,9%	16 500,00	m		

Źródło: Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Krośnie.

Przez teren gmin objętych *PSRB* przebiegają także drogi wojewódzkie. Z danych dostarczonych przez Departament Dróg i Publicznego Transportu

Zbiorowego UMWP wynika, że w 2016 roku przebudowano **0,8 km** dróg wojewódzkich za łączną kwotę **728 323,39 zł**. Szczegółowe informacje w tym zakresie przedstawia tabela nr 9.

Tabela nr 9. Wykaz przebudowanych dróg wojewódzkich w 2016 roku na terenie *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad*.

Lp.	Zadanie	Długość (m)	Gmina	Wartość zadania (zł)
1	Przebudowa drogi wojewódzkiej Nr 894 w km 9+070 – 9+850 oraz w km 10+513 – 10+720 w m. Myczków – Polańczyk – Gmina Solina, realizowana w ramach zadania z RPO WP 2014-2020 pn. „Przebudowa / rozbudowa DW 895 na odcinku Solina – Myczków i DW 894 na odcinku Hoczew – Polańczyk”.	800	Solina	728 323,39

Źródło: Departament Dróg i Publicznego Transportu Zbiorowego UMWP.

- Wskaźnik **Liczba wybudowanych lub zmodernizowanych lotnisk lub lądowisk** nie był realizowany w 2016 roku. Z danych otrzymanych od jednostek samorządu terytorialnego wynika, że na terenie objętym *Programem* w 2016 r. nie wybudowano, ani nie zmodernizowano żadnych lotnisk lub lądowisk.

Warto zaznaczyć, że na terenie gmin objętych *Programem* znajdują się dwa lotniska/lądowiska: w Bezmiechowej (gmina Lesko) oraz w Arłamowie (gminy Bircza i Ustrzyki Dolne). Lądowisko zlokalizowane na terenie gminy Lesko posiada status Akademickiego Ośrodka Szybowcowego Politechniki Rzeszowskiej i jest usytuowane na południowym stoku masywu Gór Słonnych. Lądowisko to przeznaczone jest do operacji startów i lądowań zarówno w dzień, jak i w nocy. Z kolei lądowisko położone w gminie Bircza oddalone jest od Arłamowa o 14 km, a w bezpośrednim sąsiedztwie Hotelu Arłamów znajduje się heliport. Wymiary pasa lotniska oraz drogi startowej o asfaltowej nawierzchni dają możliwość lądowań zarówno małym awionetkom, jak również samolotom czarterowym do 100 osób na pokładzie. Dodatkowo do ewidencji lądowisk Urzędu Lotnictwa Cywilnego wpisane są Lądowisko Dolina Ruchlinu-Horodek (gmina Solina) oraz Lądowisko Dolina Ruchlinu-Żernica (gmina

Baligród) należące do firmy Dolina Ruchlinu. Samodzielny Publiczny Zespół Opieki Zdrowotnej w Lesku również dysponuje lądowiskiem dla śmigłowców sanitarnych.

- Wskaźnik **Liczba uruchomionych turystycznych przejść granicznych** nie był realizowany w 2016 roku. Z danych otrzymanych od Wydziału Infrastruktury Podkarpackiego Urzędu Wojewódzkiego w Rzeszowie wynika, że z przejścia granicznego Krościenko (gmina Ustrzyki Dolne) – Smolnica w 2016 roku odprawiono 1 626 181 osób oraz 529 990 pojazdów. Wojewoda Podkarpacki w 2016 r. na wydatki inwestycyjne związane z zakupami na Drogowym Przejściu Granicznym w Krościenku wydał 827 110,44 złotych na następujące zadania: 1) Zakup sprzętu cyfrowego w ramach modernizacji systemu monitoringu na terenie przejścia granicznego w Krościenku; 2) Zakup urządzenia do szczegółowej kontroli i weryfikacji dokumentów podróży na drogowe przejście graniczne w Krościenku; 3) Opłata podatku VAT od zainstalowanych bramek radiometrycznych przez stronę amerykańską w drogowym przejściu granicznym w Krościenku; 4) Zakup detektora przemytu na drogowe przejście graniczne w Krościenku.

Kolejowe Przejście Graniczne Krościenko-Chyrów jest obecnie nieczynne. Środowiska lokalne zgłaszają prośby o reaktywację połączenia kolejowego Chyrów-Krościenko-Zagórz, które niewątpliwie miałyby duże znaczenie jeśli chodzi o szerokorozumianą turystykę i relacje społeczne pomiędzy Polakami a Ukraińcami.

- Wskaźnik **Liczba wspartych form ochrony przyrody**. Z danych otrzymanych od gmin objętych *Programem* wynika, że brak było ww. wsparcia w 2016 r.

Z kolei wg danych przedstawionych przez WFOŚiGW w Rzeszowie wsparcie w kwocie **4 381 zł** otrzymała:

- Gmina Bircza: Wykonanie prac pielęgnacyjnych i zabezpieczających na pomniku przyrody przy ul. Ojca Świętego Jana Pawła II w Birczy.

Dodatkowo z danych Departamentu Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP wynika, że w 2016 roku na zadania związane z ochroną przyrody przekazano środki finansowe w wysokości **715 453 zł** w ramach

Programu *Podkarpacki Naturalny Wypas*. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 10.

Tabela nr 10. Tereny objęte formami ochrony przyrody przez Departament Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP w ramach Programu *Podkarpacki Naturalny Wypas*.

Lp.	Nazwa Stowarzyszenia biorącego udział w Programie <i>Podkarpacki Naturalny Wypas</i>	Gminy na terenie których był realizowany Program <i>Podkarpacki Naturalny Wypas</i> z których tereny objęte formami ochrony przyrody biorą udział Programie <i>Strategicznego Rozwoju Bieszczad</i>	Występujące formy ochrony przyrody	Łączna powierzchnia form ochrony przyrody objęta jednocześnie Programem <i>Podkarpacki Naturalny Wypas</i> i Programem <i>Strategicznego Rozwoju Bieszczad</i> (ha)	Przybliżona wartość dotacji udzielonej na realizację zadania publicznego dotyczącego prowadzenia ekstensywnego wypasu zwierząt gospodarskich na wskazanych terenach * (zł)
1	Stowarzyszenie Hodowców i Miłośników Konia Huculskiego Odrzechowa	Komańcza Tyrawa Wołoska	1. Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego 2. Park Krajobrazowy Gór Słonnych	176,39	33 867,00
2	Stowarzyszenie Rozwoju i Promocji Wsi Łukowe	Baligród Lesko Zagórz	1. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu 2. Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy	278,10	47 833,00
3	Stowarzyszenie Rolników „OSTOJA”	Czarna Solina Baligród Komańcza Olszanica Zagórz Lesko Tyrawa Wołoska	1. Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego 2. Park Krajobrazowy Gór Słonnych 3. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu 4. Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy 5. Jaśliski Park Krajobrazowy	1518,71	246 031,00
4	Bieszczadzkie Stowarzyszenie Rolników Bandrów Narodowy	Lutowiska Czarna Solina Baligród	1. Park Krajobrazowy Gór Słonnych 2. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu	2526,46	384 022,00

		Miasto i Gmina Ustrzyki Dolne Olszanica Tyrawa Wołoska			
5	Stowarzyszenie „Euro – San”	Bircza Tyrawa Wołoska	1. Wschodniobeskidzki Obszar Chronionego Krajobrazu 2. Przemysko – Dynowski Obszar Chronionego Krajobrazu 3. Park Krajobrazowy Pogórza Przemyskiego	22,84	3 700,00
Łącznie			7	4 522,5	715 453,00
* Przybliżona wartość dotacji została obliczona poprzez pomnożenie powierzchni form ochrony przyrody objętej <i>Programami</i> przez uśrednioną wartość jednostkową dotacji przyjętej dla poszczególnych wskaźników wypasu określonych w regulaminie otwartego konkursu ofert na realizację zadań publicznych Województwa Podkarpackiego w zakresie ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego w 2016 r. zgodnych z założeniami Programu <i>Podkarpacki Naturalny Wypas</i> .					

Źródło: Departament Rolnictwa, Geodezji i Gospodarki Mieniem UMWP.

Należy zauważyć, że na terenie objętym oddziaływaniem *Programu* zlokalizowane są także Parki Krajobrazowe. W skład Zespołu Karpackich Parków Krajobrazowych, który w roku 2016 otrzymał dofinansowanie ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego w wysokości **408 832 zł** wchodzi parki zlokalizowane na terenie gmin objętych oddziaływaniem *Programu*: Ciśniańsko-Wetliński Park Krajobrazowy oraz Park Krajobrazowy Doliny Sanu. Dla Zespołu Parków Krajobrazowych w Przemyślu dotacja wyniosła **210 171 zł**, która została przeznaczona m.in. dla Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego oraz dla Parku Krajobrazowego Gór Słonnych, które położone są na terenie funkcjonowania *Programu*.

- Wskaźnik **Długość wybudowanej sieci szerokopasmowej** został osiągnięty na poziomie **27 km**. Na podstawie informacji otrzymanych od gmin wynika, że tylko jedna gmina w 2016 roku realizowała wskaźnik dotyczący długości wybudowanej sieci szerokopasmowej - Gmina Lutowiska, która wykazała 27 km wybudowanej sieci światłowodowej umożliwiającej dostęp do szerokopasmowego Internetu z zastrzeżeniem, że dane te nie obejmują komercyjnych wykonawców.

- Wskaźnik **Poprawa stanu czystości wody w rzece San zbadana (określona) przy pomocy wskaźników fitobentos (IO) i fitoplankton (IFPL) w ustalonych miejscach leżących poniżej Zalewu w Solinie i poniżej Zalewu w Myczkowcach** został oparty na podstawie danych Państwowego Monitoringu Środowiska dostarczonych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela nr 11.

Tabela nr 11. Wyniki klasyfikacji fitobentosu i fitoplanktonu w wodach rzeki San w latach 2016, 2015 i 2012.

Lp.	Nazwa JCWP	Wyniki klasyfikacji wybranych elementów biologicznych w 2015 r. i w 2016 r. ³		Wyniki klasyfikacji wybranych elementów biologicznych w 2012 r.		Gminy w zlewni JCWP
		Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL)	Fitobentos (multimetryczny indeks okrzemkowy IO)	Fitoplankton (wskaźnik fitoplanktonowy IFPL)	Fitobentos (multimetryczny indeks okrzemkowy IO)	
1	San do Wołosatego	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Lutowiska
2	San od Wołosatego do zbiornika Solina	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Lutowiska, Czarna, Solina
3	Zbiornik Solina do zapory w Myczkowcach	klasa I	klasa I	klasa I	klasa I	Czarna, Solina, Ustrzyki Dolne
4	San od zb.Myczkowce do Tyrawki	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Solina, Olszanica, Lesko, Sanok (miasto), Sanok (wiejska), Zagórz
5	San od Tyrawki do Olszanki	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Sanok (wiejska), Bircza, Dydnia, Nozdrzec, Dynów (miasto), Dynów (wiejska), Dubiecko, Krzywca, Krasieczyn
6	San od Olszanki do Wiaru	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa II	Krasieczyn, Przemyśl (miasto), Przemyśl (wiejska), Żurawica
7	San od Wiaru do Huczek	Nie dotyczy	klasa I	Nie dotyczy	klasa I	Żurawica, Przemyśl (miasto), Medyka

8	San od Huczek do Wisłoka, bez Wisłoka	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Medyka, Żurawica, Orły, Stubno, Radymno (miasto), Radymno (wiejska), Laszki, Jarosław (miasto), Jarosław (wiejska), Wiązownica, Sieniawa, Tryńcza, Leżajsk (wiejska)
		klasa II ³	Nie dotyczy			
9	San od Wisłoka do Złotej	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Leżajsk (wiejska), Leżajsk (miasto), Kuryłówka
10	San od Złotej do Rudni	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Leżajsk (wiejska), Kuryłówka, Nowa Sarzyna, Krzeszów, Rudnik nad Sanem, Ulanów
11	San od Rudni do ujścia	klasa II	Nie dotyczy	klasa II	Nie dotyczy	Rudnik nad Sanem, Ulanów, Nisko, Pysznicza, Stalowa Wola, Zaleszany, Radomyśl nad Sanem, Gorzyce

Źródło: Państwowy Monitoring Środowiska.

- Wskaźnik **Odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków** jest bardzo zróżnicowany i mieści się w przedziale **od 9% do 83,4%**. W przesłanych formularzach gminy podały następujące wartości:
 - Gmina Lesko: 83,4%,
 - Gmina Cisna: 58,0%,
 - Gmina Czarna: 9,0%,
 - Gmina Lutowska: 75,5%,
 - Gmina Tyrawa Wołoska: 14,0%,
 - Gmina Solina: 50,0%,

- Gmina Zagórz: 75,0%,
- Gmina Ustrzyki Dolne: 52,39%.

Ponadto z danych dostarczonych przez Departament Programów Infrastrukturalnych Ministerstwa Rozwoju wynika, że w październiku 2016 roku została podpisana umowa dotycząca sfinansowania projektu pod nazwą „*Program Strategiczny Błękitny San - uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji Ustrzyki Dolne*”⁶. Projekt będzie realizowany w mieście Ustrzyki Dolne. Głównym jego celem jest ochrona środowiska i poprawa warunków życia mieszkańców poprzez racjonalną gospodarkę wodno-ściekową. W wyniku realizacji projektu zostaną osiągnięte następujące wskaźniki: długość wybudowanej sieci kanalizacji sanitarnej – 4,73 km; liczba mieszkańców korzystających z nowo wybudowanej infrastruktury – 456. Projekt jest współfinansowany ze środków *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020*, a jego wartość wynosi **3 788 465 zł**.

- **Wskaźnik Ilość sołectw objęta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego** został osiągnięty na poziomie **17 sołectw**. Z danych dostarczonych przez gminy uczestniczące w *Programie* wynika, że 17 sołectw położonych na terenie 6 gmin objętych jest planami zagospodarowania przestrzennego. Następujące gminy posiadały sołectwa uwzględnione w analizowanym wskaźniku:
 - Gmina Cisna: 3 sołectwa;
 - Gmina Czarna: 4 sołectwa;
 - Gmina Lutowska: 4 sołectwa;
 - Gmina Tyrawa Wołoska: 3 sołectwa (częściowo: pod gazociąg wysokiego ciśnienia 2 sołectwa, a 3 sołectwo jedynie ma MPZP dla części);
 - Gmina Solina: 2 sołectwa;
 - Gmina Zagórz: 1 sołectwo.

⁶ Inwestycja obejmuje budowę odcinków sieci kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej umożliwiającej odprowadzenie ścieków sanitarnych z istniejącej i przewidywanej zabudowy mieszkaniowej. Ścieki z terenu objętego przedsięwzięciem będą odprowadzane do mechaniczno – biologicznej oczyszczalni ścieków w Brzegach Dolnych z podwyższonym usuwaniem biogenów.

- Wskaźnik **Liczba obiektów poddanych termomodernizacji** został osiągnięty na poziomie **6 obiektów**. Spośród 12 gmin uczestniczących w *Programie* wyłącznie 3 gminy zadeklarowały w 2016 roku realizację niniejszego wskaźnika:

- Gmina Cisna: 3 obiekty;
- Gmina Ustrzyki Dolne: 2 obiekty;
- Gmina Olszanica: 1 obiekt.

Ponadto wg danych zawartych w systemie teleinformatycznym SL 2014 n/w gminy z terenu objętego *Programem* realizowały w 2016 r. zadania o wartości **19 616 954 zł** wpisujące się w realizację ww. wskaźnika:

- Gmina Lesko: 1) Modernizacja energetyczna obiektów użyteczności publicznej w Gminie Lesko. Dofinansowanie zadania ze środków *RPO WP 2014-2020* kwotą 5 729 158 zł; 2) Modernizacja energetyczna budynku Szkolnego Schroniska Młodzieżowego „Bieszczadnik”. Dofinansowanie zadania ze środków *RPO WP 2014-2020* kwotą 1 642 835 zł; 3) Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej na terenie powiatu leskiego. Dofinansowanie zadania ze środków *RPO WP 2014-2020* kwotą 3 949 006 zł.
- Gmina Solina: Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej na terenie Gminy Solina w miejscowości Polańczyk. Dofinansowanie zadania ze środków *RPO WP 2014-2020* kwotą 5 985 170 zł.
- Gmina Zagórz: Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej w Zagórz. Dofinansowanie zadania ze środków *RPO WP 2014-2020* kwotą 2 310 785 zł.

Dodatkowo wg danych WFOŚiGW w Rzeszowie wsparcie finansowe w kwocie **229 492 zł** otrzymały:

- Gmina Czarna: Parafia Rzymskokatolicka p.w. Podwyższenia Krzyża Św. w Czarnej na realizację projektu: Modernizacja źródła ciepła, termomodernizacja budynku plebanii oraz wykonanie nowej instalacji ogrzewania Kościoła Parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Czarnej Górnej (90 104 zł);

- Gmina Lutowska: Parafia Rzymskokatolicka p.w. Świętej Anny w Ustrzykach Górnych na realizację projektu: Termomodernizacja budynku „Archidiecezjalnego Domu Rekolekcyjnego” w Ustrzykach Górnych (100 000 zł);
- Gmina Solina: Caritas Diecezji Rzeszowskiej na realizację projektu: Termomodernizacja budynków CARITAS Myczkowce - Pawilon Nr 10 i 11 - wymiana stolarki okienno-drzwiowej (39 388 zł).

Mając na uwadze powyższe dane należy stwierdzić, że zrealizowanie ww. wskaźnika wynikało w dużej mierze z możliwości pozyskania dotacji na ten cel ze środków *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na latach 2014-2020* w ramach działania 3.2 *Modernizacja energetyczna budynków*. Zarząd Województwa Podkarpackiego na dofinansowanie projektów dotyczących głębokiej modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej przeznaczył w 2016 roku kwotę w wysokości **300 000 000 zł**.

- Wskaźnik **Liczba wspartych placówek funkcjonujących w ramach systemu ratowniczo-interwencyjno-kryzysowego**, na podstawie danych otrzymanych od JST objętych *Programem*, został osiągnięty na poziomie **12 placówek**. Udzielone wsparcie w ramach analizowanego wskaźnika dotyczyło przede wszystkim ochotniczych straży pożarnych.

Następujące gminy wsparły placówki ratowniczo-interwencyjno-kryzysowe:

- Gmina Zagórz: 9 placówek (OSP Czaszyn - dotacja w kwocie 3 310,73 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Mokre - dotacja w kwocie 2 747,58 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Łukowe - dotacja w kwocie 3 164,46 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Poraż - dotacja w kwocie 5 815,85 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Średnie Wielkie - dotacja w kwocie 5 801,88 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Tarnawa Dolna - dotacja w kwocie 2 807,09 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Tarnawa Górna - dotacja w kwocie 6 165,13 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Zahutyń - dotacja w kwocie 3 173,70 zł (budżet Gminy Zagórz), OSP Zagórz - dotacja w kwocie 7 919,10 zł (budżet Gminy Zagórz).
- Gmina Czarna: 1 placówka;

– Gmina Solina: 2 placówki;

Wg danych WFOŚiGW w Rzeszowie Gmina Solina otrzymała kwotę **170 000 zł** na realizację projektu: Zakup lekkiego samochodu ratowniczo-gaśniczego dla potrzeb Ochotniczej Straży Pożarnej w Bukowcu.

Ponadto Zarząd Województwa Podkarpackiego w Rzeszowie przyznał Grupie Bieszczadzkiej Górskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego z siedzibą w Sanoku dotację celową w kwocie **155 625 zł**, na realizację zadania publicznego z zakresu ratownictwa i ochrony ludności polegającego na poprawie bezpieczeństwa turystów w górach położonych na terenie województwa podkarpackiego w 2016 r., obejmującego m.in.: utrzymanie kadry ratowników górskich zawodowych i ochotników oraz ich szkolenie, utrzymanie obiektów oraz zakup i utrzymanie wyposażenia obiektów, utrzymanie środków transportu i łączności, wyposażenie ratowników górskich w sprzęt i ekwipunek, utrzymanie obsługi administracyjnej oraz prowadzenie działań profilaktycznych mających na celu zapobieganie wypadkom.

Z danych uzyskanych od Bieszczadzkiej Grupy GOPR wynika, że oprócz środków finansowych Samorządu Województwa Podkarpackiego jednostka ta jest finansowana z budżetu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji (na poziomie 49%) oraz Bieszczadzkiego Parku Narodowego, budżetów Gmin Lutowiska, Cisna, Solina i Dukla oraz sponsorów. Bilans działalności ratowniczej na dzień 31.12.2016 r. to: 262 wyprawy, akcje i interwencje, w tym 96 akcji z użyciem śmigłowca, liczba osób ratowanych to 339, w tym niestety 14 ofiar śmiertelnych.

Na terenie oddziaływania *Programu* funkcjonuje również Bieszczadzkie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (dalej: WOPR), które jest stowarzyszeniem finansowanym z budżetu Wojewody Podkarpackiego, środków pozyskanych od sponsorów, składek członkowskich i prowadzonej działalności gospodarczej. Bieszczadzki WOPR jako jedyny posiada na akwenu Jeziora Solińskiego ambulans – karetkę wodną, co w znacznej mierze usprawnia podejmowane działania i jednocześnie zwiększa poziom bezpieczeństwa osób korzystających z Jeziora. Bieszczadzkie WOPR współpracuje z gminami znajdującymi się terenach nadwodnych, corocznie

organizuje spotkania dotyczące wypoczynku nad wodą w której biorą udział przedstawiciele służb odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa.

- Wskaźnik **Liczba dofinansowanych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych** nie został osiągnięty. Z danych otrzymanych od gmin objętych *Programem* wynika, że w 2016 r. nie dofinansowywano żadnych instalacji odnawialnych źródeł energii w gospodarstwach domowych. Prawdopodobnie rozpoczęcie realizacji wskaźnika rozpocznie się w 2017 roku, ponieważ na lipiec 2017 r. planowane jest rozstrzygnięcie konkursu dotyczącego projektów parasolowych realizowanych w ramach działania 3.1 *Rozwój OZE (Odnawialnych Źródeł Energii)* w ramach *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego 2014-2020*. Dofinansowywane inwestycje mogą być realizowane wyłącznie w formie „projektów parasolowych”, w których beneficjent przygotowuje, zleca i koordynuje wykonanie mikroinstalacji OZE, z których korzystać będą gospodarstwa domowe z terenu danej gminy.

Podsumowując Priorytet INFRASTRUKTURA SŁUŻĄCA POPRAWIE DOSTĘPNOŚCI I OCHRONIE ŚRODOWISKA należy stwierdzić, iż jest on wdrażany, choć realizacja niektórych wskaźników jest w kilku przypadkach niezależna od samorządów objętych *Programem* np. liczba lotnisk i lądowisk oraz uruchomionych przejść granicznych.

Realizacja wskaźników dotyczących całkowitej długości przebudowanych lub zmodernizowanych dróg oraz długości wybudowanej sieci szerokopasmowej są bardzo istotne dla gmin z terenu Bieszczad, albowiem stan infrastruktury drogowej rzutuje na dostępność i atrakcyjność obszaru w oczach turystów. Przez teren Bieszczadów przebiega droga krajowa nr 84 oraz 28, 8 dróg wojewódzkich, a także drogi powiatowe i gminne, których łączna długość wynosi: w powiecie bieszczadzkim – ok. 243 km, w powiecie leskim – ok. 232 km, w powiecie sanockim – ok. 484 km.

Analizując wskaźniki w ramach priorytetu należy podkreślić także dużą rozpiętość danych przedstawiających odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków. Oznacza to, że z jednej strony w niektórych gminach (szczególnie miejskich) uczestniczących w *Programie* problem z odprowadzeniem ścieków nie istnieje ponieważ prawie 100% mieszkańców ma dostęp do kanalizacji, z drugiej zaś

strony są też gminy, które nie zapewniają odprowadzania ścieków nawet połowie mieszkańców. Związane jest to głównie z brakiem środków finansowych w budżetach własnych gmin oraz trudnościami w pozyskiwaniu dotacji z funduszy europejskich. Wychodząc naprzeciw potrzebom w tym obszarze Zarząd Województwa Podkarpackiego podejmuje działania zmierzające do zapewnienia środków lub preferencji dla projektów z zakresu gospodarki wodno-ściekowej realizowanych przez gminy *PSRB i PSBS*.

Niewątpliwie wysokość uzyskanych wskaźników, co potwierdzają przedstawione dane, uzależniona była w dużej mierze od pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania. Mając na uwadze powyższe, a także w związku z przewidzianymi w programach operacyjnych perspektywy finansowej na lata 2014-2020 środkami finansowymi z Unii Europejskiej na realizację przedsięwzięć termomodernizacyjnych z zakresu zwiększenia efektywności energetycznej oraz wspierających działania ratowniczo-interwencyjno-kryzysowe można założyć, że realizacja wskaźników wzrośnie w 2017 roku.

Podsumowanie

Niniejsze sprawozdanie stanowi próbę podsumowania realizacji *Programu Strategicznego Rozwoju Bieszczad* w 2016 roku, a tym samym aktywności gmin ZBGP oraz Zarządu Województwa Podkarpackiego – głównych interesariuszy *PSRB*. Realizacja wskaźników, jak potwierdza niniejsze sprawozdanie, uzależniona jest od wielu czynników m.in. realizacji zadań przez wiele podmiotów, zarówno JST, jak i podmiotów niezależnych. Ponadto z uwagi na brak wyodrębnionego budżetu dla *Programu* decydujące okazują się możliwości pozyskania środków finansowych z rozproszonych źródeł. Niewątpliwie współpraca, dialog i partnerstwo pomiędzy Zarządem Województwa Podkarpackiego i gminami objętymi *Programem* również służą osiągnięciu większych efektów, jakości oraz stopnia realizacji *Programu*.

Podkreślić należy, że sprawozdanie to jest pierwszym tego typu dokumentem monitorującym wdrażanie *PSRB*, którego specyfika polega na tym, że łączy w sobie elementy monitoringu regionalnego programu operacyjnego i strategii rozwoju województwa oraz innych programów i różnorodnych źródeł finansowania. Konstrukcja ta, będąca atutem na etapie opracowywania zapisów *Programu*, okazała się jednak niełatwa do zastosowania z uwagi na różne poziomy monitorowania

danych. Trudność w monitorowaniu postępów *Programu* stanowi także brak jego własnego budżetu z którego finansowane byłyby projekty, a tym samym brak mocnej zachęty do aktywnego angażowania się samorządów w jego realizację, co znajduje swój wyraz w uzyskanych danych dotyczących wskaźników.

Środki na realizację projektów wskazanych w ramach niniejszego sprawozdania pochodziły z różnych źródeł. Dofinansowanie z *Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020* dla projektów zlokalizowanych na terenie gmin objętych *PSRB* wyniosło **23 271 274,06 zł**. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej na obszar *Programu* udzielił wsparcia w wysokości **4 246 656 zł**, a ze środków Samorządu Województwa Podkarpackiego Departament Dróg i Publicznego Transportu Zbiorowego UMWP na modernizację dróg wojewódzkich wydatkował **728 323,39 zł**, a Departamentu Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przeznaczył kwotę **168 000 zł**. W tych dziedzinach, w których nie było możliwości pozyskania dotacji jednostki samorządowe inwestowały ze środków własnych.

Z uwagi na zapisy *Programu*, które nie wyznaczają wartości bazowej oraz docelowej wskaźnika, dużą trudność stanowi ocena osiągniętych wskaźników w ramach niniejszego sprawozdania. Brak skali i punktu odniesienia powoduje, że trudno jest jednoznacznie i obiektywnie ocenić postęp w realizacji celu. Sytuacja ta będzie możliwa do zweryfikowania i oceny w kolejnym sprawozdaniu z realizacji *Programu* za rok 2017, które będzie trzeba odnieść do deklarowanych w 2016 roku wartości. Warto podkreślić także, że wskaźniki dotyczą różnych dziedzin, natomiast jednostki samorządu terytorialnego uczestniczące w *Programie* indywidualnie wyznaczają zakres podejmowanych działań. Należy również dodać, że na wartości wypracowane w niektórych wskaźnikach wpływają działania podmiotów innych niż JST. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku liczby przedsiębiorstw otrzymujących wsparcie. To od właścicieli przedsiębiorstw zależy zainteresowanie tymi środkami oraz jakość składanych wniosków.

Mając na uwadze powyższe kwestie, a także fakt, że niniejsze sprawozdanie jest dopiero pierwszym, należy podkreślić, że przewidziany w *Programie* system monitoringu wymaga doprecyzowania pod względem określenia wskaźników i źródeł ich pozyskiwania oraz dalszej współpracy oraz dialogu z podmiotami

dostarczającymi dane o realizacji *Programu*, aby zapewnić możliwie najbardziej rzeczywisty obraz realizacji *PSRB*.

Zarząd Województwa Podkarpackiego powinien kontynuować swoje działania w celu pozyskania nowych zachęt do angażowania się w realizację *Programu* nie tylko dla JST uczestniczących w *Programie*, ale również zlokalizowanych na ich obszarze innych grup interesariuszy *Programu* np. przedsiębiorców, ludzi młodych, bezrobotnych lub biernych zawodowo, a ponadto wspierać bieszczadzkie gminy w rozwijaniu ich zdolności oraz możliwości aplikacyjnych.

Ponadto z uwagi na ilość danych wymagających monitorowania oraz pożądaną wysoką jakość składanych przez gminy formularzy z realizacji *Programu* właściwsze będzie przyjęcie półrocznych okresów sprawozdawczych dla JST, w celu podniesienia ich jakości i szczegółowości.

WICEMARSZAŁEK WOJEWÓDZTWA
Maria Kurowska